

Fel nem lobbanó
**Petroleum- és
Polonia-gyertyák**

a kir. szab. új-pesti gyertya- és petroleum-gyárból a legújantypus gyári áron folyvást készletben található

Leitner és Grünwald

fő-raktárában 1976 (2-6)

Pesten, király-utca 3-dik szám alatt,
hol egyszersmind a gyu-árak raktára is létezik.

Vásárlói száma az osztrák tartományokban, ideértve Magyarországot is, már is \$500.

Több kintutesteknek tulajdonosa. Szállít minden irányban

A cs. kir. orsz. szab. vászon- és asztal-készületek gyári raktára:

Bécs, Kärntnerstrasse Nr. 27, im Eck-Gewölbe.

Tessék mindent elolvasni!

A bel- s külföldön tetemes szállítási végett ismeretes

„KÁROLY főherczeghez” czimzett

FOGL E-féle vászon- s kész fehérneműk gyári-raktára:

Bécs, Kärntnerstrasse Nr. 27., im Eckgewölbe der Himmelpfortgasse, a t. sz. vidéki közönségnek rendkívüli alkalmat nyújt a legnezebb gyári készítmények, hasonlíthatatlan a szakértők előtt a bálmalásig olcsó áron bevásárlására. Levélbeli megkérésre, a pénzösszeg beküldése, vasuti- vagy postai utánvét mellett a megrendelt tárgyak bárhol elküldetnek.

Jótállás mellett s legújában ismét tetemesen leszállított árakért kaphatók:

Rumburgi vászon férfi-ingek: (a nyakbőség megkötéséig) 1 1/2, 2, 3, 4, 5 ftig a legfinomabbak.

Rumburgi vászon női-ingek: simák 1 1/2-2 ft., himzették, réz-nyelűk 3 ft. 50 kr., legfinomabbak gazdag himzéssel s valódi csipkebetételekkel 4, 5, 6 ftig.

Női korsekkék finom perkből 1 1/2, 2, 2 1/2, 3, 3 1/2 ftig; batiz-perkből, gazdag himzéssel 4-5 ftig.

Férfi gatyák 1 ft., 1 ft. 50 kr., 2 ft. 50 kr.—3 ftig a legfinomabbak (magyar, német s francia szabásuk).

80 rőf színes ágynemű 7, 8, 9, 10, 12 ftig a legjobbak.

Nyak-gallérok urak számára, tucatszja 2, 2 1/2, 3 1/2, 4 ftig a legfinomabbak.

1 tucatszja ezéna férfi-harisnya a legfinomabbak s legjobb minőségűek 4, 5, 6, 8 ftig (fehér és színesek).

12 db. vászon zsebkendő 1 ft. 50 kr., 2 ft.; nagyobbserűek 2 ft. 50 kr.; színesek, valamint fehér ezéna batiz-zsebkendők 3 ft. 50 kr., 5, 7, 9 ftig a legfinomabbak.

12 db. törölköző- vagy asztalkendő 5, 6, 7 ft. 50 kr.—9 ftig a legfinomabbak.

30 rőf kézi fonalvaszon fehérített vagy fehérítetlen kettős ezénavászon 7 ft. 50 kr., 9 ft. 50 kr., 11, 13, 15, 18 ftig a legszebbek.

40-42 rőf kitéző vászon (ágyneműre vagy 12 db. női ingre) 14, 15, 18, 22, 24 ftig a legszebbek.

50-54 rőf legjobbféle rumburgi vagy hollandi vászon (kézi fonat 1/4 széles) 20, 25, 30, 35, 40, 50, 60 ftig.

Orosz vászon testgyakorlók számára vagy férfi nyári öltönyökre, rófe 25, 30, 35, 40, 50, 60 krig.

Ingek, melyek a testhez nem jól illenek, visszavetnek. 50 forintnyi bevásárlásnál 12 db. asztalkendő ingyért adatik.

Párisi cachemir garnitúrák, a legújabbak s legszebbek, 2 db. cachemir ágy- és 1 db. asztalterítő, pompás mustrákban 15, 20, 26-30 ftjával, melyek Párisban 100 frankért adtak el.

A levelek ekép } An die Leinen- und Wäschefabrik Wien, Kärntnerstrasse Nr. 27, im Eckgewölbe der Himmelpfortgasse, „zum ERZHERZOG KARL.“

1769 (9-12)

**Köszvény-
VÁSZON**

mindenféle köszvény, csúsz (Rheuma), inszaggatás, mell-, gerincfájalmak, keresztcsontfájás (Hexenschuss), lábcsúsz, s több effélék ellen.

Egy csomag ára 1 frt. 5 kr., kettős erejű 2 frt. 10 kr.

Dr. BURON általános sebtapasza

mindenféle sebek, gennyedések és dagasztások ellen. — Egy köcsög ára a használati mód szerint együtt 70 ujkr., kisebb köcsög 35 kr. — Postán küldve 15 krral több.

Valódián Pesten egyedül kaphatni csak **TÖRÖK JÓZSEF** ur gyógyszer-tárában, király-utca 7. sz., Profuma W. urnál az egyetemtéren, Sárkány urnál a vászintezásban, Glatz és Kreische urnálnál a sűtő-utczában — **Debreczenben:** Rothscheck ur gyógyszer-tárában. — **Szombathelyen:** Pillich Ferencz ur gyógyszer-tárában. — **Mohácsban:** Kögl A. ur sorszámszedésében. — **Kolozsvár:** Wolff gyógyszer-tárában. — **Miskolcz:** Spuller A. urnál. 1958 (3-4)

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten 1867 (egyetem-utca 4-ik szám alatt).

Társasági részvényjegyek

20 darab 1864-ki állam-sorsjegyre, melyekkel a befizetés tartama alatt 5 millió forintba 200-szor lehet játszani, s ráadásul 1 darab 1864-ki 100 fros eredeti sorsjegy adatik, 10 forint lefizetése mellett kaphatók

KANITZ ÉS TÁRSA

pénzváltó-irodájában Pesten, német színházter 4. szám alatt.

A vidékről jövő megrendelések gyorsan és pontosan teljesítettnek. 1980 (1-4)

Heckenast Gusztáv könyvkiadó-hivatalában Pest, (egyetem-utca 4. sz.) megjelentek és minden könyvárusnál kaphatók:

Gazdasszonyok számára.

Magyar

GAZDASSZONY TEENDŐI

a közeletben, házban és konyhában.

kézi- és segédkönyv nők és hajadonok számára.

Irta **MEDVE IMRE.**

E könyvet a magyar gazdasszonyok egyesülete a múlt 1863. évi augusztus 5 kén tartott választmányi ülésből Hollán Ernőné alelnök ó nagysága elnöklété alatt kiküldött választmányi tagok, u. m. Simigh Istvánné, Szathmáry Károlyné, Liszy Istvánné, Grün Jánosné és Erdélyi Sarolta nagyságaik megvizsgálták és jóváhagyták. Nagy 8-rét (332 lap). Borítékba fűzve ára 2 frt.

Hüppmann A. A valódi szakácsművészet vagyis rendszeres utmutatás a finom és legfinomabb főzésben, legjobb magyar, francia és német mód szerint; különös tekintettel uri és főúri konyhákra, nagyobbserű lakomák, és házi vendéglésekre. Harmadik bővített kiadás. Fűzve 1 ft. 50 kr.

Németh Susanna. A legújabb és megpróbált magyar szakácskönyv. Biztos utmutató, mint kelljen 1001 különféle, legjobb izu etelt, süteményt, krémet és kocsnyát, tortát, csemegét s fagyalokat, legízleteseb meleg és hideg italokat, hideg ételket, gyümölcs-csemegét stb. leggyesebben és a legújabb ízlés szerint készíteni. Egy taldalékkal, mely magában foglalja a gazdasszonytárat, vagy mindennemű ház-, konyha-, éléskamra, s pinczetartási utmutatásokat, stb. 6-ik bővített s javított kiadás. Fűzve 80 kr.

Hüppmann, Anton. Allgemein geprüfetes Pester Kochbuch, oder die Kochkunst für kleine herrschaftliche und bürgerliche Haushaltungen nach den besten deutschen, ungarischen und französischen Methoden. Enthaltend: Gründliche und vieljährig erprobte Anweisungen zur Bereitung aller möglichen Speisen und Gerichte für das einfache Bedürfnis des Tages sowohl, als auch für ausserordentliche Mahlzeiten und Festlichkeiten. Balle, Soirée's u. s. w. Nebst einer Anweisung zur Zubereitung der vorzüglichsten Theebäckereien. Siebente, verbesserte und vermehrte Auflage. Steif geb. 1 ft.

Kochbuch, neuestes Pariser, nach den Vorschriften der berühmtesten Kochkünstler Frankreichs zusammengestellt. Enthaltend über fünfzehnhundert Recepte zur Bereitung aller Arten von Fleisch- und Fastenspeisen, Pasteten, feinen Mehlspeisen, Backwerk, Torten, Sulzen, Crèmes, candirten und eingemachten Früchten, Obstsaften, Eis, Liqueuren, Ratafais, nebst Anweisungen zum Serviren der Weine, Zusammenstellung der Speisekarten etc. etc. Mit deutscher und französischer Benennung der Speisen, nebst figurirter Darstellung der Aussprache sämtlicher im Buche vorkommenden französischen Wörter. Zweite Auflage. Geb. 2 ft.

Galgóczy Károly. Kertészet kézikönyve, tüzetes utasítás a konyhakertészet, virágmivelés és gyümölcstenyésztés körében. A legújabb kútfok után. Fűzve 80 kr.

Ügyes Mari, a kis konyhakertésznő, vagyis alapos oktatás a zöldségtermesztésben. Metzger műve után magyarítá István bácsi. Fűzve 50 kr.

Hölgyek titkára, vagyis legújabb levelező-könyv nők számára, minden előforduló alkalmakra való fogalmazási mintákkal, mindenféle társasági, családi, bizalmas és szerelmes levelekkel, alapos utmutatással a levélírás szabályait illetőleg, emlékkönyvbe való válogatott versekkel, a keleti virágnyelv magyarázatával s betűrendben szedett szótárával sat. Kötve 1 ft.

Von der Gesundheit und Schönheit des Menschen. Erfahrungen einer achtzigjährigen Frau. Geb. 1 ft. 50 kr. Gebunden mit Goldschnitt 2 ft.

Minden a kiadó-hivatalnál legalább 2 ft. értékig történt megrendelés küldetik meg.

Biztos és gyors kiirtása

patkányok s egereknek, egy cs. kir. kizár. szab. patkány- s egérpusztító szer által gyertya-formában. Egy darab ára 50 kr. a. é. F) 1969 (2-19)

Valódi minőségben kapható:

PESTEN: Török József gyógyszerész urnál, király-utca 7-ik sz. a., továbbá:

N.-Beeskerek: Nedelkovits. — **Csáktornyan:** Káráz A. — **Eperjesen:** Zsembery J. — **Jassenova:** Dudovits J. — **Keszthelyen:** Wünsch F. — **Kolozsvár:** Wolf J. — **Pozsonyban:** Scherz Fülöp. — **Sopronban:** Pachhofer, — **Soborsán:** Franke A. **Vasádon:** Halter D. F. — **Vércezen:** Bész J. K. urnakd.

6-ik szám.

Tizennegyedik évfolyam.

Pest, február 10-én 1867.

Előfizetési feltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. — Fél évre 5 ft. Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. — Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. — Fél évre 3 ft.

Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokat illetőleg: Egy, négyeszer hasábozott petit sor, vagy annak helye egyszeri ígatásnál 10 krra, háromszori vagy többszöri ígatásnál csak 7 krra számítatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad Bécsben: **Oppelik Alajos,** Wollzeile Nro. 22. és **Haasenstein és Vogler,** Wollzeile Nro. 9. — Bélyeg-díj külföld minden ígatás után 30 ujkr.

Sárközy József.

(1802-1867.)

A múlt hónap utolsó napjaiban egy tiszta jellemű s buzgó hazafi elhunytát jelentettük e lapokban. — **Sárközy József,** a dunántuli ref. egyház-kerület lelkes főgondnoka s Komárommegye egyik választó-kerületének, mint 1861-ben, egy a jelen országgyűlésen képviselője, hazafiás érzülete s puritán szabadelvűsége által meggyében a szabadelvű párt egyik kedvelt vezére lett, s mint az alkotmányos szabadság és haladás, az egyházi és megyei autonóm kormányzat tántoríthatatlan híve, mindenkitől tiszteltetett. Közhasznú pályája alatt egy a politikai, mint az egyházi téren annyi érdemet szerzett, hogy méltó, életét részletesebben megismertetnünk.

Sárközy József Rév-Komáromban 1802. május 11-kén született. Szép sikerrel végezvén a középiskolai tanulmányokat s a jogi tanfolyamot, 1824-ben 22 éves korában az akkori főispán komárommegyei esküdtnök nevezte ki. Rövid idő múlva, egyházmegyei gyűlés alkalmával világi tanácsbíró-nak választották meg. Ő volt a legelső világi tanácsbíró a komáromi egyházmegyében, mert itt azelőtt a tanácsbírákat több segédgondnok pótolta. Derék és dús tapasztalatu férfiak mellett működve, jó iskola volt ez a tiszta buzgalmu és tanulni vágyó fiatal egyházi hivatalnokra nézve. Sárközy, a 27 éves szolgabíró, többször elnökösködött az egyházmegyei gyűléseken, **Kolmár József** esperes oldala mellett.

Ez időtájt nevezte ki Sárközy Józsefet, az akkori főgondnok **Szilassy József,** a dunántuli egyházkerület tanácsbírájának, s ezental buzgón résztvett az egyházkerületi ülésekben is. 1837-ben **Szilassy József** meghalván, helyébe id. **Pázmány Dénes** választották meg egyházkerületi főgondnoknak; **Pázmány Dénesnek,** mint segédgondnoknak állomására pedig a tatali egyházmegyében **Sárközy Józsefet** választották meg. Ez időtől fogva egészen 1865-ig volt az említett egyházmegye elnöke, migem 1865-ben a dunántuli egyházkerület általános szavazat utján a díszes főgondnoki hivattal tisztelte meg. Sárközynek a magyar protestantismus

érdekében tett buzgó működéséből még néhány nevezetesebb mozzanatot kívánunk itt fölemlíteni.

Az 1848-ban Pesten tartott országgyűlés alkalmával **b. Eötvös József,** akkor vallás-és közoktatásügyi miniszter, mind az anyaországbeli, mind a királyhágóntuli helyvét és ágostai hitvallásu, nemkülönbön az unitaria vallást követő egyházkerületeket tanácskozás végett Pestre híván, a tanácskozmány gr. **Teleki József** elnöklété alatt nyitattott meg, hol vallás szerint először kerületileg, későbbben vallásfelekezetenként egyetemben történtek az eszmecserék ama nagy horderejű tárgy fölött: mi módon lehetne a pro-

SÁRKÖZY JÓZSEF.

testans és unitaria vallás autonómiaja, függetlensége mellett a magyar kormány által felajánlott anyagi segélyvel járó kormányi pártfogolást igénybe venni. Sárközy József azon időben, mint országgyűlési képviselő, de egyszersmind a dunántuli ref. egyházkerület egyik megbizottja, tevékeny részt vett a tanácskozmányokban, s midőn Pesten a megyeház nagy termében mind a három vallásfelekezeti világi és egyházi tagok, gr. **Teleki József** és **Szoboszlai Pap István** superintendens elnöklété alatt végtanácsko-

zásra összegyűltek: ekkor **Sárközy József** erőteljes szónoklatában figyelmezteté a jelenlevőket, miszerint, habár a felelős magyar miniszterium jóakarátában legkevésbé sem lehet kételkedni, mindamellett iparkodjanak élő törvényeinken alapuló önkormányzati, vallásbeli függetlenségünket annál inkább megőrizni, mert időjártaival a kormány személyzete s így nézete is változhatván, többé azon jogok gyakorlatát, melyeknek most birtokában vannak, alig szerezhetnék vissza. Nagy szerencsére nem is történt oly határozat, mely az autonóm egyházaknak a későbbi szomorú időben kárára lehetett volna.

1849-ben az ismeretes Haynau-féle re-delet a világi fő-és segédgondnokokat az egyházi ügyekben való részvételtől eltiltotta, s az egyházi gyűlések tartása elé is elháríthatlan akadályokat gördített. — Ez időtől kezdve tehát az ötvenes évek alatt a protestáns egyház autonóm kormányzata paragon hevert, de 1857-ben királyi biztosok jelenlétében mind az egyházkerületi, mind az egyházmegyei gyűlések tartása meg lön engedve, azonban a főgondnoki hivatalokat a kormány visszaállítani nem engedte; ennélfogva a dunántuli egyházkerületben, valahányszor a gyűlést a csász. kir. biztos fel nem oszlatta, **Sárközy József,** mint helyettes főgondnok, vezette a tanácskozmányt.

1857-ben résztvett azon küldöttségben, mely mind a négy hely. itt. egyházkerületből a ref. egyház törvényben gyökerezett jogainak visszaállítását végett Bécsben a trón előtt megjelent.

A magyarhoni protestáns egyházak 1860-ban visszanyeréven önkormányzati jogait, a dunántuli egyházkerület hajlandó volt **Sárközy Józsefet** főgondnokának megválasztani, de ő egész szerénységgel visszavonult, s tevékeny részt vett gr. **Teleki Gyula** főgondnokká való megválasztásában.

1861-ben a pápai főiskola gondnoka lett, s derekas tettekkel tanusította, mennyire idvős és hasznos az, ha a főiskola kormányán erőteljes és tevékeny férfi áll. — 1863-ban az általános tanügyi bizottmány szabályai szerint **Tisza Kálmán** e bizottmány

elnökségéről lemondván, helyébe három évre Sárközy József választott meg. 1865-ben pedig, mint már fentebb említettük, a dunántúli egyházkerületnek főgondnoka lett.

S míg ily nagy tevékenységet fejtett ki egyháza ügyeiben, valahányszor alkalom nyílt rá, nem késett, hasonló erélyvel lépni föl a politikai élet küzdőterére. De sokszori elfoglaltsága mint megyei tisztviselőnek, országgyűlési képviselőnek, mint egyházmegyei segédgondnok és főiskolai, majd egyházkerületi főgondnoknak, a politikai és egyházi téren kifejtett sokoldalú fáradozása sem volt képes öt vonzama tárgyától, a tudománytól visszatartani, s kivált a terményrajzzal és régészettel örömet foglalkozott. — Fiatalabb éveiben Ó-Szőny községben lakván, nem csekély számu régi pénzeket s más régészeti tárgyakat gyűjtött össze; ezeket és terményrajzi gyűjteményét 1861-ben a pápai főiskolának ajándékozta, s hogy hajdani kedves nevelőjének, Solymosinak emlékére s későbbi időkre is fentartsa: az ajándékozott gyűjteményt „Sárközy-Solymosi“-féle gyűjteménynek kívánta nevezetni.

A köztisztelőtben és kedvességben állott érdemdús férfi hosszabb betegség után f. évi január 23-án hunyt el családi birtokán, Kömlődön. — Temetése közrészvét mellett január 26-án ment végbe.

Az éji látogatás.

Három árva sir magában,
Elhagyott, sötét szobában;
Zivataros, hideg éj van,
Édes anyjok künn a sírban.

„Édes anyám, édes anyám!
Altass el már, ugy alhatdám!”
Mond az egyik s el nem alszik,
Sohajtása föl-főlhallszik.

„Beteg vagyok édes anyám!
Hol maradtál? Nem gondolsz rám!”
Mond a másik, s jajjal végzi,
A fájdalmat kétszer érzi.

„Édes anyám, gyujts világot!
Nem tudom én, jaj, mit látok!”
Harmadik mond, mindenki sir...
Temetőben mozdul egy sir.

Megnyílnak a nehéz hantok,
Kilép sűrűl édes anyjok,
S tova lebben a vak éjben,
Haza felé, az ösvényen.

Arca halvány, hangj a régi,
Fia, lányja megösméri;
Immár tőle hogyan félne?
Megcsókolják, mintha élne.

Az egyiket betakarja,
Másként felfogja karja,
Elringatja, elaltatja,
Harmadikat gyógyitgatja.

És ott virraszt a kis ágyon,
Míg elalszik mind a három;
Majd megindul, szétekintget,
Keresi a régi rendet.

Rendbe hozza a szobácskát,
Helyre teszi a ruhácskát;
Az alvókat hosszán nézi,
Csókját százszor megtetézi.

Kakas szólal, üt az óra,
El kell válni virradórról...
Visszanéz a véghatárról...
Sir megnyílik, sir bezárul.

Oh a sir sok mindent elfed:
Bút, örömet, fényt, szerelmet;
De ki gyermekét szeretne,
Gondját sir el nem temette.

Gyulai Pál.*

* Felolvasta a Kisfaludy-társaság február 5-diki közgyűlésén.

A kit semmi vissza nem rettent.

(Történelmi elbeszélés.)

(Vége.)

IX.

A vészharangok szent karácsony ünnepén.

Másfél hónap mult a stockholmi vérfürdő óta. Mindazok, a miket a fennebbiekben előadtunk, s a mikről még egyszer megjegyezzük, hogy egyetlen vonás sincs bennük, a mi meg ne történt volna valóban, ezen — aránylag nagyon is rövid idő alatt történtek.

Szent karácsony napja közeledett. Az a kedves ünnep, az a szent ünnep, — az az igazi északi vallásos család ünnep. Az északi népeknél mind e mai napiglan ennek a szent napnak van legnagyobb ünnepélyessége. Sehol sem ünneplik e nagy napot vallásosabb buzgósággal, mint északon.

Maga a karácsony zöld fenyőfája — északi növény. Örökzöld lombja oly szépen jelképezi az örök-igét, mely örökéletet adott.

..... Hó borította egész Dalekariát. Zord idő volt, — de azért a hideg nem gátolta Mora összes lakosságát, hogy szent karácsony ünnepén nagy számmal meg ne jelenjen előbb a templomban, azután pedig azon a dombon, a hová Erichson Gusztáv kérte őket, hogy egybegyűljenek.

Erre a dombra még e mai nap is büszkeséggel mutat a dalekari ember. Ezen a nevezetes karácsony ünnepén ott gyűlt össze először is az a sereg, mely magvát képezte azon hadnak, mely Svédországot felszabadította a dán járom alól.

Azon a halmon állt Erichson Gusztáv, — a halom tövébe sereglettek Mora lakosai; onnan intézte hozzájuk is, mint kevéssel előbb Rättwickben — a fegyverre hívás magasztos szavait.

S még szólt, még minden szívet meg sem hódított talán, még némelyiket félelem, aggodalom tartotta megszállva talán, midőn egyszerre sebes futár érkezik, ezt kiáltva:

— Meneküljete, a dánok jönnek!

A retentő szó sokakat megzavart. Csak egy állott rendületlenül: a királyi ivadék — Erichson Gusztáv.

Mint a fenyők a hegyormokon, úgy magaslott fel délceleg alakja; mint a vihar a levegőben, úgy zengett hatalmas hangja a megrettent nép felé:

— Svédék, dalekariak! Ne áruljátok el hazátokat!

Elmondá nekik aztán, hogy ő bátor férfiakat keresett, de meghalna szegyenletében, ha gyáva asszonyokat talált volna; elmondá, hogy ő csak áldani tudná az ellenség fegyverét, mely neki halált adna, ha tulajdon honfiai szolgálnak ki őt azoknak zsarnok kezébe. Elmondá, hogy a svéd nevet örök gyalázat éri, ha még egy pillanatig haboznak, ha még egy percig késedelmeznek.

— Soha! — rivalgott a föllekesült tömeg — halál arra, a ki elárulja Svédországot és Erichson Gusztávot! Huzzátok meg a vészharangot!

Ünnepélyes esend állt be néhány pillanattig.

Ezen a csenden vérfagyasztólag hangzott keresztül egyszerre a harangok lassu, komoly, szívet rendítő kongása.

A szél felkapta e hangokat, s mintha maga a természet is szolgálatra adná elemeit a szabadságért küzdőknek — a morai vészharangok hangját, sebes hírnök gyóránt magával vitte a szomszéd községekre.

Nem telt bele rövid öt perc, — az egész környék minden közel falvában, községében hasonlóan megkondultak a vészharangok.

— Testvéreink megértettek minket, velünk az Isten! — riadt az egész tömeg, s Isten

a megmondhatója, hogyan: alig néhány pillanat múlva fegyverben állt az az egész község, mely előbb még megdöbbsent az ellenség hírére.

S hát még akkor, akkor — midőn azt látták, a mi bekövetkezett.

A hány község, anyni ut, a hány ut, anyni fegyveres dalekari csoport! Ki a mit kezébe kaphatott, azzal sietett a morai testvérek segítségére.

Mire a dánok Mora határába értek: három ezer svéd fegyveres vette körül Erichson Gusztávot. A dánok midősze százan voltak, szerencsésükre lóháton.

Elgondolhatod, nyájás olvasóm, hogy iramlottak vissza lóhalálába arra felé, a merről jötteknek!

A karácsonyi vészharangok zúgása, hajnali harangszava volt az ébredő szabadságnak!

X.

Annny küzdelem után.

Senkinek sincs olyan könnyű sárnya, mint a gondolatnak. Bejárja egy pillanat alatt a végtelen tért, — átrepül a legnagyobb könnyűséggel a futó időt.

Mi is átszállunk a gondolat e gyors szárnyaival három eseménydús esztendőn: 1520-ról 1523-ra, — a morai fegyverkezésről a strengnási országgyűlésre.

A közbeeső időről csak néhány szóval akarunk megemlékezni.

A sereg, mely Erichson Gusztáv köré gyülekezett, tökéletesen hasonló volt a hógörgeteghez. A mi rokon volt hozzá, azt magával ragadta; a mi ellene állt, — azt megsemmisítette.

Alkalmasabb hadvezért Erichson Gusztávnál a svéd hadsereg keresve sem találhatt volna, de viszont lelkesebb hadsereget sem lehet képzelni, mint a minő a svédéké vala. Csodálatos harcok azok, melyeket azon nép sokott küzdeni, mely szabadságáért és függetlenségéért lelkesül. Egyik város a másik után, egyik országrészt a másik után hódolt meg, sőt csatlakozott Erichson Gusztáv lobogói alá, — s bár a dánok minden erejüket megfeszíték: három év múlva csak egy talpalatnyi svéd föld sem volt többé birtokukban.

De a három éves küzdelem, azelőtt az egy évi dán iga sok olyan sebet ejtett az országon, a melyet avatott kezeknek haladéktalanul orvosolniok kellett. Fejedelmet kellett választani, a kiből erély, tehetség és jóakarát egyesüljenek.

E végett gyűlt össze a strengnási országgyűlés 1523-ban. A kit csak hazája sorsa érdekelt, mind oda sietett e gyűlésre, — de talán ha még tíz annyian lettek volna is, minden szívnek csak az volt vágya, minden ajknak csak az ohajtása: hogy Erichson, más néven *Wasa Gusztáv* koronáztassék meg Svédország királyává.

És az a férfi, a kit eddigél semmi vissza nem rettentett, most megdöbbsent ezen ajánlat hallatára. Semmi áron sem akarta elfogadni a felajánlott méltóságot.

Voltak a történelemben emberek, a kik szintén vonakodtak a koronát fejükre tételni, melyért egész életükben epedtek, melyért mindent áldoztak. De azok szerénysége csupa színlelés volt. *Wasa Gusztávnál* nem volt ez az eset.

Ő fiatalnak, tapasztalatlanak, képtelennek tartá magát e magas állásra, s órák-hosszat tartott a tusakodás köze és népe között. Végre a választók sirva borultak térdre előtte s kérve könyörgének, fogadja el a koronát s ne hagyja el őket, mert hiszen Svédországnak nemcsak arra volt szüksége, hogy szabadá, hanem arra is, hogy boldoggá legyen.

..... *Wasa Gusztáv* történetét pedig nyugodtan végezhethetjük azokkal az édesboldog szavakkal, melyekkel áldott anyánk vagy szerető dajkánk hajdan azokat a kedves meséket bevezette, mikre oly elégedetten, oly nyugodtan, oly boldogan szoktunk felsóhajítani; bevezethetjük azon — itt igazat mondó — szavakkal: „akkor aztán uralko-

Nagy sokára, sok lelki harc és küzdelem után végre elfogadta az ajánlatot, s eget rendítő rivalgás hirdeté örömet a népnek, a mely jól tudta, किnek ezérisz bízta legrágább kincsét, — hazája sorsát.

..... Hát *Keresztély*, hát *Slaghöck*?

A történelem az élet oktatója. Ez az elbeszélés sem volna annak rendje szerint bevégezve, ha még e két férfiúról meg nem emlékeznénk röviden.

Alig hallották meg a dánok, hogy a szomszéd Svédország feltámadt a zsarnoki önkény ellen, ök is, tulajdon alattvalói hasonlóképe cselekedtek. *Keresztély* megrettent. Isten újat látta sorsában. Látna, hogy Svédországot meg nem tarthatja, legalább Dániát nem akarta elveszteni. Igért mindent, szabott olyan törvényeket, hogy a dánok kimondhatatlan boldogok lettek volna — ha *Keresztélyben* meg lehetett volna bizni. Azonban igen jól tudták, hogy a mit ő balsorsában ígér, azt jó sorsában el szokta felejtteni.

Nem adtak többé hitelt szavának, nem bíztak ígéréteben.

A király nyilvánosan kimondta, hogy minden bajnak, mely a multakban történt, nem ő, hanem a gonosz *Slaghöck* az oka, s hogy ezt tényleg is megbizonyítsa, a hamis tanácsadót haladéktalanul felakasztatta.

De már ez sem használt semmit.

A dán nagyok gyűlést hívtak egybe, melyen *Keresztélyt* trónvesztettnek nyilvánították, mint olyat, a ki embertelen szívtelenségei által nem méltó arra, hogy milliók és milliók sorsát kormányozza.

S mit tett az egykor oly hatalmas király? A legalázatosabb, legesdeklőbb hangon irt levelet küldte a rendekhez, hogy fogadják vissza, — s midőn ez sem használt, gyalog járt fel s alá Koppenhága utcáin és sirva kérte s könyörgött a népnek, álljanak melléje s hagyják meg tovább is királynak.

Zsarnoki önkény és tehetetlen gyáva-ság sokszor oly közel állnak egymáshoz a szívben!

De mindezt nem használt többé semmit. S végre mit volt tennie? Kincseit hajókarakatta s husz hajóval megszökött Hollandiába.

Sokáig bolyongott ide s tova, mely bolyongások között, a körülményekhez képest, hitét is kétszer megváltoztatta. Végre Norvégia ment, hol hadat akart gyűjteni I-ső Frigyes dán király ellen, hogy ettől az országot visszafoglalja. Frigyes király hajóhadat küldött ellene, mely annyira sarokba szorította a trónkövetelőt, hogy ez végre maga jött Koppenhága — egykori királyi városába! — tulajdon utódjának kegyelméért esedezni.

Ekkor — szoros őrizet alatt Alsen szigeten, Sonderburg várba vitették, hol ridég magányban tölté nyomorult életét. III-dik *Keresztély*, I-ső Frigyes utóda, Kalundburgot rendelé aztán tartózkodási helyéül, hol aztán a mindenek által megvetett, megutált nyomorult öreg ember 78 éves korában végezte e életét.

Ki tudja, nem azért enged-e Isten soknak oly hosszú életet, hogy legyen ideje lelkiismereti furdalásaitól gyötörte, szívének mélyéből megbánni azokat a bűnöket, melyeket elkövetni oly könnyű, melyeket jóvá tenni lehetetlen!

..... *Wasa Gusztáv* történetét pedig nyugodtan végezhethetjük azokkal az édesboldog szavakkal, melyekkel áldott anyánk vagy szerető dajkánk hajdan azokat a kedves meséket bevezette, mikre oly elégedetten, oly nyugodtan, oly boldogan szoktunk felsóhajítani; bevezethetjük azon — itt igazat mondó — szavakkal: „akkor aztán uralko-

dott soká, soká, — uralkodott élte fogytaig, és az ő uralkodása alatt, országának kicsinye, nagyja tökéletesen boldog volt!”

Gyöbry Vilmos.

A régi hadi építéssel Magyarországon.

Dr. Henszlmann Imrétől.

(Vége.)

V.

A fentebbiekből világos, hogy valóságos, tisztán római erődítési alkotásokat Pannónia és Dacia csak azon városokban lehet keresnünk, melyek még a rómaiaknak köszönhetik eredetüket; a többi magyar város pedig a későbbi középkor és négyféle építési módja befolyását tanúsítja erődítéseiben. De minthogy azon újabb városok az érintett négy (t. i. római, bizanti, arab és német) mód befolyása alatt keletkeztek: aligha fel fogjuk fedezhetni hazánkban azon közvetítő alakzatokat, melyek a római és bizanti mód között más országokban támadtak, a hol az átmenet, a valódi fejlődés világosan kimutatható. S ugyanezen vonás jellemzi általában egyházi építészetünket is, t. i. a valóságos fejlődésnek, a régi durvább alakzatok fokonti tökéletesebedésének hiánya, vagy legalább feltűnő ritkasága. Valamint más tudományokban és művészetekben, úgy az építészetben is a külföld volt tanítómesterünk, s még most is folyvást az; s ez okból ovakodunk kell egy vagy más nyerebb s kevéssé művelt építészeti alakot vagy eladási módot öneredetnek kijelenteni, mert az egyes nyereség tanuskodását csaknem mindenütt lerontja a tőzsomszédjában előforduló kifejtett, általános elrendezés és nagysági arány.

A latin *burgum* szó csak kevéssé változott el a németeknél *burg*, a francziáknál *bourg*, az angoloknál *borough* szavá, s ezzel ki van mutatva a magánosvárak eredete is; ámbár a rómaiak a magános várakat nem ismerték, hanem burgumaikat mindig a táborral, határsánczal és határvárosokkal összeköttetésben építették.

Ellenben a középkorban, mindjárt N. Károly halála után panasz emeltetett, hogy a Rajna vidékén egyes hatalmasok várakat építenek, onnan rablók módjára kirohannak, s mint biztos menhelybe, igaztalanul szerzett zsákmányaikkal oda visszavonulnak. Ezen legrégibb magán várakat azonban nem szabad rendezen erősíteni, vagy tartós anyagból újonnan épített erődöknek képzelni, mert azok is szintén inkább csak földszánczok és faépítmények, többnyire tornyok valának, s a rendszeresen épített régi római burgumot, castrumot vagy castellumot — a hol ezek nyomai fennmaradtak — csak kivételesen használták ily célokra.

A római teljes erődítési rendszer, melyben azon elv volt megtestesülve, hogy minden védő erőd maga is véde legyen, az egyes erődítések összefüggő szervezetében állván, a határt és birodalmat megvédte mind addig, míg ama szervezet a kellő erőben, azaz: jó katonaságban nem szűkölködött; de ezen sikerdús védelemaazonnal megszűnt, mihelyt a római katonák elkoreshódásával a barbár népek a birodalom sorompóin áttörni s vidékeit elárasztani képesek lettek. Mert a rómaiak csak az össz-állam védelme szempontjából intézték hadi működéseiket, s a barbárok vad csapatjai a határon túl korlátlanul kiterjeszkedhettek, épen úgy, a mint előzőlötték ősapáink is Németországot, mindaddig, míg I. Henrik császár birodalma belsejében a vad rohamokat feltartóztató erősítésekről nem gondoskodott. Igaz ugyan, hogy a régi római birodalom belsejében is voltak erősített városok, de ezek földalati és tornyai többnyire még régibb kor maradványai voltak, melyeket később, midőn a rómaiak csaknem az egész, akkor ismert világ felett uralkodtak, elhanyagoltak; a minek tanúbizonyára többi között magának Róma városának Aurelián császár alatt történt újbóli erődítése is volt.

Ellenben a későbbi középkort, a hűbériség korát, az idegen ellenség özöne ellenében épen a hűbériség s ennek számos várai és az elszigetelt városok erősítései mentették meg, melyeket a külföldi támadások egymásután s hosszabb idő folytán kellett elfoglalni, mielőtt magát az ország urának mondhatta volna.

A *hűbériség*, bár mindjárt N. Károly után kezdődött, fejlődése legmagas fokát mégis csak a keresztes háborúk idejében érte el. Részint a lassu fejlődés, részint az építkezés technikájának teljes elfelejtése, mely mindjárt N. Károly után

bekövetkezett, volt oka annak, hogy a rendszeres várépítés a XI. századnál korábban nem keletkezhetett. Ezen időt megelőzőleg a norman *lakótorony* (a *donjon*) tette az erődítésnek csaknem összes lényegét. E torony körül terült el az udvar, a gazdaságnak és cselédségnek szolgáló kunyhóival; az udvart czölöpös környezte, melyet ismét keskeny és csekély, vagy széles és mély, száraz vagy vízzel telt árok fogott körül.

Nálunk a hűbéri rendszert tulajdonképen csak az Anjou-házbeli királyok hozták be a XIV. század elején s ekkor sem fejlődött ki e rendszer oly határozottan s oly általános Magyarországon, mint másutt. Innen következnek, hogy a rendszeres magán várépítésel alig ismerkedhettek meg őseink XIV. századnál előbb. S valóban felette ritkán találkozunk korábbi századból származó rendszeres magán várral; valamint az is bizonyos, hogy ily várak részletei, ép úgy, mint a városokéi, inkább csucsisvek, mint románok; s még az itt-ott előforduló román részletek is inkább elkésettékek, mint a stíl uralkodása idejében készültékek mondhatók.

Mindazáltal vannak régibb magán várainknak nyomai történelmi okiratainkban is; tagadhatlan például, hogy a sz. *mártoni* kolostor is várszerűleg volt építve, különben a tatárok azt is elfoglalták volna. Némileg várszerű környezetben állhatott ama visegrádi torony is, melybe Salamon király zártak el. Végre a már Sz.-István korában divott megyei rendszer is egy annyira-mennyire erősített s legalább árokkal és földszánczokkal körülvett középponti telepre is enged következtetnünk. Egyébiránt ezen és más példányok épen úgy viselhetők magukon a köz, mint a magán várak jellemét.

Hogy az itt fölmerült s hazai történetünkre nézve roppant fontosságu kérdések tisztába hozásának, arra nézve a még fenlevő várak maradványainak tüzetes vizsgálata mulhatlanul szükséges. Meg kell tudnunk, hogy minő viszonyban állott a várak építése a hűbériség fejlődéséhez, miből ismét az utóbbinak haladási menete fog kiderülni. Meg kell tudnunk, hogy minő viszonyban állott e hűbériség a laikusok s a klerus irányában, miből ismét az egyházi építéssel befolyását a polgárra fogjuk pontosabban meghatározhatni, s így amannak már jobban ismert korszakait szemlélve ennek chronológiáját is megállapíthatni. Szükséges továbbá, hogy világosabban kitüntethessük a hatalmasak mindenkor viszonyát az uralkodóhoz, a koronához; szükséges végre, hogy biztosabban télelhessünk azon befolyásról, melyet a középkorban nemzeti fejlődésünkre a külföld gyakorlott, mit és honnan vettünk át a művészet terén s mennyire bírtuk vagy nem bírtuk azt saját vérünkkel átváltoztatni?

S most kérdjük, vajon ily cél nem érdemli-e meg az elérésére fordított fáradságot és költséget, vajon e cél nem olyan-e, mely a költő szerint, a nemes lelkek küzdelmét megérdemli?

Spanyolországi vázlatok.

(Folytatás.)

A sevillai székesegyház hatása megdöbbsent. Egy spanyol krónikás szerint 1401-ben oly szándékkal fogtak építéséhez, hogy a legszebbet építik, a mi csak a keresztény világban van. Egy kanonok így kiáltott fel: „Építsünk oly templomot, hogy a ki valaha bevezgett állapotában látja, azt higgye rólunk, hogy boldokok voltunk.”

A templom öt hajóra oszlék, s oly magas, hogy alig lehet szédülés nélkül mennyezetére felnézni. A középső hajóban levő kar maga is elég volna kis templomnak. A monumento, vagyis az a fából épített templomocska, melyben nagypéntektől husztig Krisztus testét őrzik, 130 l. magas. A custodiát némelyek a legnagyobb mérvű ezüstműnek tartják. A husvétii szent gyertya 20 l. magas, 20 mázsás, s inkább oszlopnak látszik, mint gyertyának.

A templomban és rajta minden roppant mérvű, még a szent képek is. Szent Kristóf 32 l. magas, s óriási gyermek Jézust tart vállán. — Itt fekszik szent Ferdinánd ezüstkoporsóban, itt Pavilla Mária is, a kegyetlen Péter kedvese. A templom számos retek kép díszíti, melyek egy részét maga Murillo festette.

Sajátosság ünnepélyi színhelye e székesegyház minden évbén, decz. 1-től 8-ig. — Itz esteli isteni tisztelőt által hat-ü lép a főoltár elé, 17-dik századbeli divat szerint csillogón öltözve, éneket mondanak, s aztán valami komolytánczot lejárnak el.

Pusztapalota.

(A Bakonyban)

castagnette kíséretével. E szokás, azt mondják, egész a gótkortól származik le, s a tánc ma is ugyanaz, mint a 4-edik században. — Mikor az éresek eszertartást végignézték, belül egy aranyos füves hordszékbe, szemközti vele nagy kettős kereszt; a hordszék előtt 12 fiatal pap, kik szövétnek tartanak és udvarolva kísérik palotájába. A szertartások első estéjén a város ki van világítva.

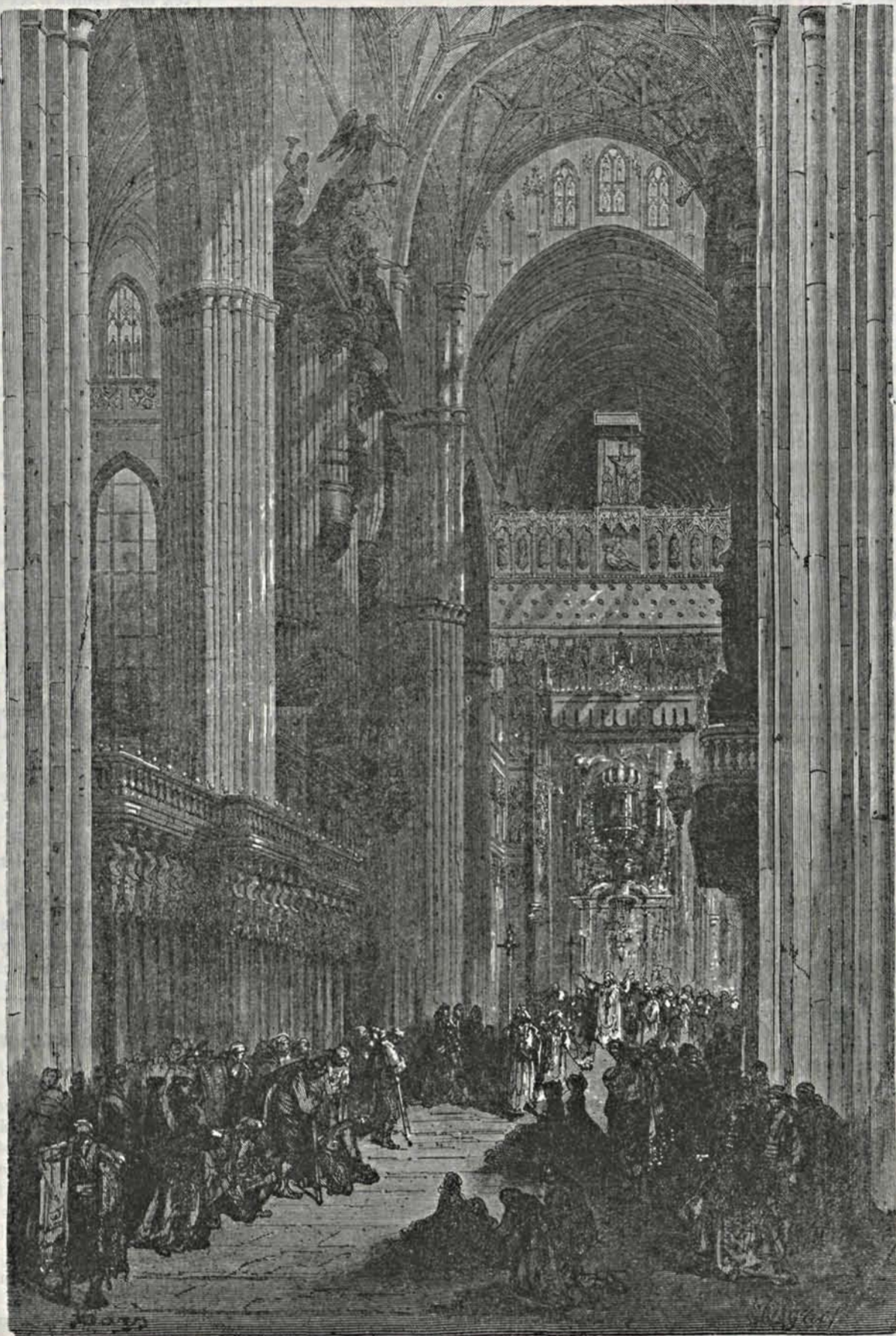
Ha szótunka székesegyházról, nem hagyhatjuk említés nélkül a Giralda tornyot, melyet sevillai lelkesültek nyolczadik csodának neveznek, sőt mások is csak a velencei Campanilevel tudják összehasonlítani. Építőjeül Geber nevű mórt emlegetnek, s építésidejét 1196-ra teszik. Vöröses kövei pompás szint játszanak, mikor a nap oda süt. Falai vastagok, s belől közepén 23 l. vastagságú szögletes oszlop emelkedik egész 250 l. magasságra. Ez oszlop és a külső falazat közt van az igen szelíd lejtőjű feljáró, melyről szintén azt beszélnek, mint a velenceiéről, hogy lóháton fel lehet rajta menni. Az arab építész négy aranygolyót tett a torny tevéjére, melyekről azt mondják, hogy jó időben 8 mfdnyire elállszottak; ezek egy föld-rengéskor lehullottak. — A 16-ik század közepén Ruiz főlebb emelte a tornyot s csucsára egy nő-alakot alkalmazott, mely 14 l. magas, 28 m. súlyu, s mindamelllett a szél legkisebb mozgására is fordul; innen a torny neve: Giralda, a girar = forog igétől. A remek tornyórát egy barát készítette 1764-n.

Világhírű a Giralda-ban a harangjáték, melyet 24 külön haranggal játszanak; de említést érdemel az a vakmerőség is, melylyel a harangokat huzzák. Van olyan legény, ki a külső falak közt álló harang közelébe kapaszkodván, kihimbáltatja magát a légtérbe, az utczán járók feje fölött. Ha a spanyolok oly sokra nem volnának büszkéek, azt mondanók, hogy büszkeségük a Giralda, melyet Cervantes is említ híres satyrájában, s melyről a kilátás csakugyan rendkívül.

Sevilla elég nagy város, hogy nagyszerűségek mellett a nyomor részére is legyen benne hely. A nyomor itt a la Macarena városrészben lakik. A nép alsó rétegei tanyáznak itt, lakván roskatag épületekben és viselvén ó Andalusia festői mezét. A szokások is ódonok s nem hálátlan dolog e városrészben az üldögélő lakosok közt sétálgatni. Második képünk innen van véve s eredetét következőleg írja le Davillier:

„Egy tahnába, azaz öszvérhajtotta malomba léptünk, melynek egész belseje ép oly arab, mint neve. A bekötött fejű tahnóer barátosan fogadott, és szokásos spanyol dagálylyal rendelkezésünkre adta malmát, mindenét. Mig lerajzoltuk, jó ízűen szivta cigarettjét. A tahnóer, husz év körül levő menyecske, mellette állt két éves gyermekével. Pompás mintául szolgált a rajzolóknak, s valódi sevillai fiatal nőnek volt szép jellegképe.“

(Folyt. követe.)

Spanyolországi vázlatok: 2. A sevillai székesegyház belseje.

megáll s a kellemes meglepetés felkiáltása hangzik ajkairól. Észrevétlenül egy szirtfokra jutunk, előttünk ijesztő mélységben egy völgy-katlan terül el, mit balról erdővel borított hegyek, jobbról meredek, szintén erdővel lepett, sziklapartok körítenek. A háttérben magas hegyek állják a mellettünk balról hosszan futó völgynek útját. Középen a legmagasabb bikkfokon jóval felül-emelkedő sziklán, magásra meredező romok láthatók, mik közé csak egy pár dor- vagy korinthi oszlop kellene s azt hinnők, hogy Hellas valamely dicsőített tája tárult fel előttünk. Csak egy hiányzik, — a csergedve folydogáló patak, változatos vizesécsével. De a Bakony, kivált ezen részében, víz dolgában igen szegény.

Szint' ily érdekes meglepetésben részesül az, ki a völgy hosszában közelíti a várhoz. A legutolsó fa ernyője alól kilépe, meghökkenve, bámulva áll meg. Ijesztőleg magaslik előtte alig pár ölnyi távolságban az óriás szikla-fal, magásra nyúló romjaival, egész impozáns meglátó nagyságában meredezve ég felé. Sok romot láttam már, de egy sem hatott rám annyira mint ez. Mit ér a kopár magaslaton meredező rideg, széljárta dűledék, mely csak a mulandóság sívár, leverő érzetével tölti el az embert. De ez, zöldelő lombzattól, regényes alaku sziklaparttól rejtve, és mégis ezektől izoláltan a völgy közepén meglepő magásra nyulva, alatta a hús arnyas völgygyel: egyesíti a nagyszerűt a bájolóval s azon hatást gyakorolja ránk, mint valami idylli episzódokkal átszőtt epos. Ez a középkor regényes idejére vezet vissza bennünket. Ugy szeretnők, ha valami tündér kéz visszavarázsolná a már leomlott falakat s azok eltűnt lakóit. A mit a tündér kéz nem tesz, megteszi képzeletünk.

Zordni sereg tér meg kalandos utjából s osztozkodik a rablott prédán. Lárma, zaj, zívakodás, mely a vezér kemény szavára elcsendesül. Kegyetlen bíráskodás, kegyetlen végrehajtás; — sötét alakok jelennek meg a vár fokán s áldozatukat a mélységbe vetik. . . . Fényes uri kíséret jelenik meg díszes fegyverzettel. Megharsan a vadászkiáltás s a hajtók lárma: itt százszorosán viszhangozva, ott elhalva. — Mindenfelől hozzák az elejtett vadakat, mik közül legtöbbit a dicső király ejtett el, ki mindenben legelső népe között. . . . Ezek is eltűnnek, csak a mogorva várór marad ott szende leányával, ki koszorút fűz a sziklák virágaiból s gyönyörködve nézdeli a királytól nyert aranyakat. . . . Most a kincskeresők és pásztorok romboló kezeinek martalékja még ép falak. Kár, hogy Palota érdemes városa több gondot nem fordít e birtokában levő érdekes régi emlékre.

Távotunkban is vissza-visszatekintünk, alig tudunk megválni e szép völgytől, mely minden lépésre új meg új érdekes változatokat mutat; s ha a távozóra hasonló sors várna, mint egykor Sodoma és Gomorra menekültjeire, bizonyára szám-talan sóbálvány lepné már a bérz oldalait.

Még nem foghatom, hogyan irhatott Petőfi ilyen helyen olyan verset, mint a „Szeget szeggel“ ezimű, mely Pusztapalotáról van keltetve, hacsak a hegyoldalban levő somfa-bokrok nem adták a költő szeszélyes röpü fantáziájának az eszmét ama költeményhez. Egyébiránt Petőfi tudomra nem is igen adta jelét rokonszenvének a hegyes vidékekhez, nem szerette a szűk völgyeket, lettek legyen ezek bármi szépek, ő csak az Alföld „tengersík vidékén vott otthon, ott volt börtönéből szabadult sas az ő lelke.“ — Vagy talán más Pusztapalota lett volna az? Hogy Petőfi, talán színész korában itt megfordult, azt bizonyítja azon tény, hogy neve, némelyek állítása szerint, nemrég még olvasható vala a vár falán.

A vár történetéről még eddig semmi biztos

adatokra nem akadtam. Némelyek a Podmaniczkyaknak állítják, kik a Bakonyban több rabló-fésszekkel bírtak, mások az Ujlakyak, ismét mások Mátyás király vadászkastélyának tartják. Helyzete és kis terjedelménél fogva nem is lehetett vadász- vagy rablóvárnl egyéb. Építtetése a történet homályában vész el. — De a hol Klíó elhallgat, Kalliope veszi fel a szót.

Nemrég a Bér hegy oldalán települt le kis vadásztársaságunk. Falatozás közben, míg a csutora — mint zálogváltó játékban a mézesdó — szájról szájra járt, elmerülénk a gyönyörű kilátás nézésébe. Előttünk Öskü, török mecesetével, odább a Balaton, a füredi, somogyi, pécsi hegyek; jobbra Veszprém és a zalai hegyek; balra Palota, Fehérvár, a pilisi, váci, budai hegyek; mondják, kedvező időben az ós Mátra is látható; — alattunk a hegy lábánál Bántu major köfőjtőjével, azon túl a Kikeri- (Kő-körü-) tó, melynek Kinizsi-ugratóját már közölte a Vasárnapi Ujság, hátunk mögött a várberek völgye Pusztapalotával. Ehárom utóbbi helyről, kérdezősködéseme, egy öreg vadász következő regét mondott:

Mátyás király örömet és sokszor tartózkodott a Bakonyban. Mikor megházasodott, ifju nejét körülhordozván az országban, annak is megtetszett a vidék s egy fogadást tőnek. A királyné azt mondta: olyan kastélyt épít, melynek ablakából fogja a halakat; a király viszont oly ár építésére vállalkozott, melynek ablakából fogja lőni a vadakat. A ki előbb elkészül művével, az lesz a nyertes, s egy ágyulövés lesz a jel, mely a munka bevégeztét a másik félnek hírül adja. A királyné a Kikeri- (kék-erü) tónál építteté kastélyát; a király Pusztapalotát építteté. Mindenki fél jelen volt a munkánál, hogy munkáit serkentse. — A királyné műve előbb elkészült, de nem hagyta a jeladó ágyut elsütetni, maga akarta megvinni férjének a hirt; alig ért azonban a hegy aljához, hallotta az ágyuszót, mely a másik fél munkája bevégeztét adá hírül. Ekkor a királyné megbánta, hogy hirt nem adatott. Így eredt Pusztapalota, a Kikeri-tónál levő romok és Bántu.

„Mily szép regét“ szólék; de az én öreg vadászom kész lett volna megesküdni, hogy ez mind szóról szóra igaz; ő tudja, mert az ő öregapja volt az első német települő Tésén. Ily hathatós argumentumra aztán kénytelen voltam elhallgatni.

De még néhány szót Pusztapalotáról. Mondják, hogy valami ifju pásztor fél szokott ülni a várfal tetejére és ott furulyázgatott. Aligha találkozna sok társa.

A vár alján egy fa lefaragott oldalán egy kép volt látható egy ideig, mely Mátyás királyt ábrázolta, a mint kivont karddal a vár felé mutat; de valami barbar kezek czélpontul használták azt fegyverük próbálására, mások meg egészen lefaragák azt, most már egészen megismerhetlen.

A palotának kellemes kiránduló helyük ez, de fenntartására semmi gond nincs fordítva.

Tandor M.

Spanyolországi vázlatok: 3. Sevillai molnár és neje, a Macarena városrészben.

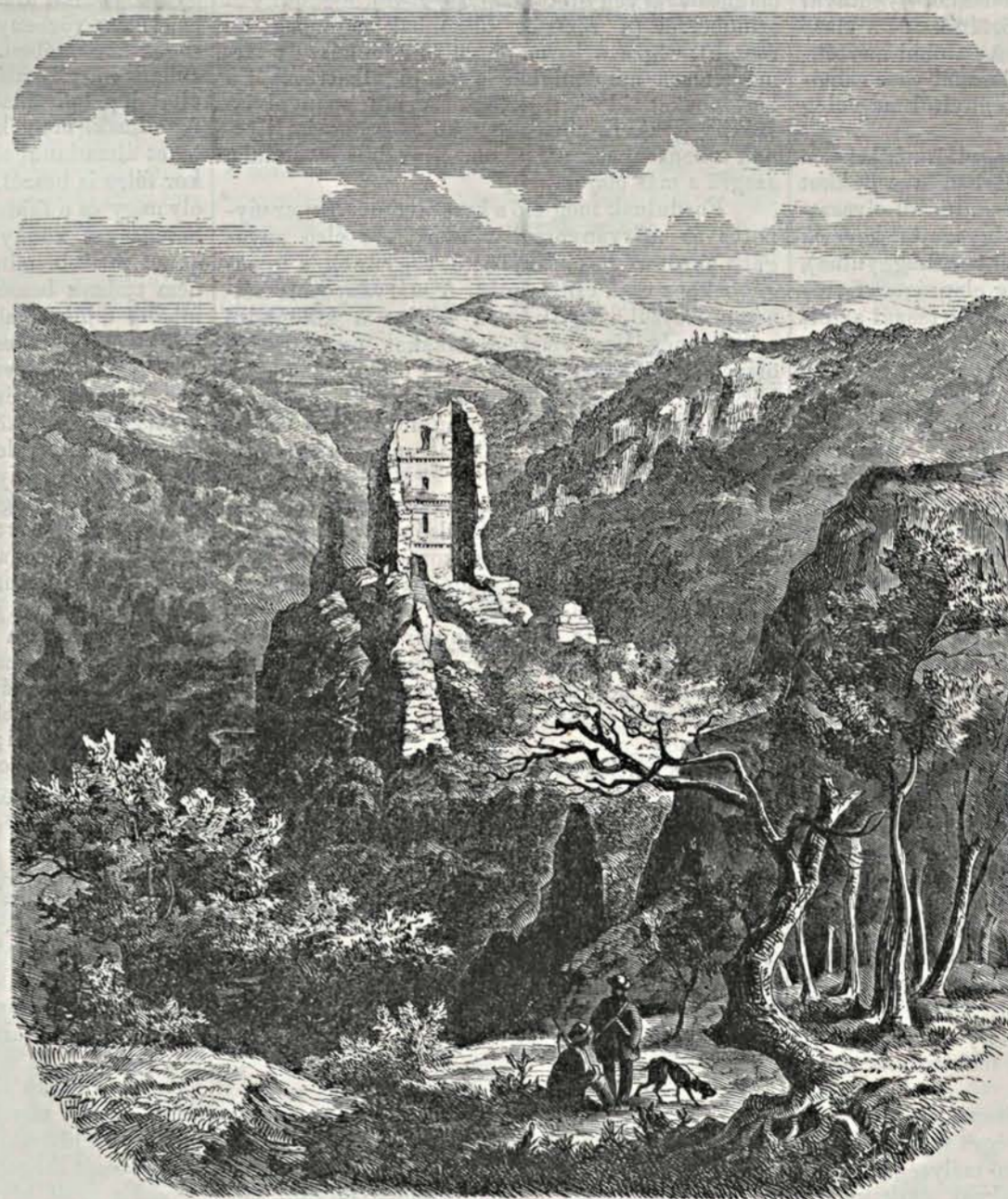
A spanyolviaszról.

A közhasználatban alig van valami terjedtebb gyáripari czikk, mint a spanyol- vagy pecsétyviasz. Csaknem nélkülözhetlen kellékké vált az a levelezésknél, okmányok megerősítésénél épen úgy, mint gyengébb minőségben dugaszolásnál, nyala-

van, hogy a beszurolt lég, a tojás, meg a rovar kifejlésére szükséges táp; azt sejtő fűjják fel. A szurokba zárt tojás kevés idő alatt kikelve, csakhamar felemésztí a rendelt tápot s kirepül, míg a sejt emésztetlen része festőanyagával együtt most már mint gummilakk ott marad. Így hát nem csak a sellakk, hanem a gummi l. sem kerül ki a mondott fákból közvetlenül.

A természet különböző anyagainak előállításánál gyakran tér kerülő csodás utakra Némelyikét nem adja első kézből, sorrendet tart s néha, mint épen a lakknál — ha meg is volt eredetileg valamely anyag a fában — azt, mielőtt teljesen azzá válnék a mi, más szülőttei számára tanyául, néha élelemre vagy mind a kettőre tüzi ki. Egyik tárgy éltetője, fentartója és sok esetben bölcsője a másikkak, a nélkül, hogy szerkezetben, alakban legkevésbé is hasonlítának egymáshoz. Nevezetes bizonyítéka ez a természeti tárgyak kapcsolatosságának. Ok, rend és a teremtmények szükségénélkül semmi sem állott elő; ugyanazért a nagy különféleségben, e roppant háztartásban helye, szerepe és czélja van a kőnek, a fának, pusztá szemmel nem látható állatnak épen úgy mint a legtökélyesebbnek, mert mindenik egy egy kapcsol a felülmulhatlanul kidöngölt és kidölgözött körforgásban!

A gummi l. a kereskedésben három alakban és név alatt fordul elő. Egyik a *Stocklakk*, midőn a g. lakkot eredetiben állapotában gyakran ágaszkákkal tisztáltatva mint pirosló, tömött anyagot árulják; másik a *szemcsés* (Körner) lakk, mely apró, szögletes darabocskákból áll, úgy a mint azt a faágairól leütötték. A harmadik a tisztított lakk.

Pusztapalota (a Bakonyban).

Éz ugy készül a Körnerlakkból, hogy azt hig szódaoldattal főzik, mi által tisztább, de sötétebbre lesz. A sellakk is hasonlóan a szemes lakkból készül úgy, hogy a szódaval kifőzött lakkot tölszerűen zacsokba rakják s gyenge tűz felett jó távolról puhára melegítik. A megolvadt tömeget azután kinyomják s pisánglevelek közt ellapítják. A sellakk jószágát, tisztasága sokat függ a zacsok finomságától, a lágyítás fokától, valamint a nyomás nagyságától.

A mi a sellakkban levő különböző életműves anyagokat illeti, az előbbiekkhez mérve legtöbb benne a szurok, kevesebb a szinesítő rész; viasz és növényeny mennyisége nem sokat különbözik laktársaitól.

Minthogy a szaporodó irástudókkal a spanyolviaszfogyasztók száma is nevededik: több gyár megkísérelte, hogy annak főanyagát a nem épen oleó sellakkot mással pótolja. De jó spanyolviaszra nézve siker nélkül. Mert csak a sellakk készült spanyolviasz olvad gyorsan, gyúl könnyen, nem foly s még egy nevezetes jó tulajdona az: hogy nem igen kormol.

A spanyolviasz második lényeges alkotórésze a *terpentin*. Ez által a sellakk sokat vesz ridegségéből, olvadékonnyá, gyulékonnyá válik.

Harmadik a szinesítő rész, mely a pirosoknál (ha jók) mindig *cinóber* szokott lenni. A mondottakhoz többnyire még egy negyedik is járul: a *magnesia*. Ez a viasz jószágát csak annyiban neveli, hogy benne s vele a szinesítő anyagot jobban fel lehet dörszölni. Néha a cinóbert krépatörrel, gyezlizselt kiverék fel, különösen az első mint szaporító ritkán hiányzik a spanyolviaszköböl, pedig azoknak jószágát csökkentik.

Legtöbb gyár a kitűnő spanyolviaszhoz 7-rész halványított sellakkot, 4-r. velencei terpentint, 4-r. cinóbert vesz, melyekhez $\frac{1}{2}$ -r. magnesia járul. Általában a különböző viaszokhoz a terpentintől a sellakhoz mérve $\frac{1}{2}$ -től felényi súlyot vesznek. Az is megcsik, hogy a terpentint egyrésze helyett (a spanyolviasz mennyiségéhez mérve $\frac{1}{10}$ -részt) terpentin-olajat adnak, miáltal a vegyíték még olvadékonyabb s gyulékonnyabb lesz; a sok olajjal készült azonban kormol.

A cinóber mennyisége is lehet különböző; onnan van a viaszoknak oly sokféle színárnyalata a legjobbtól a pakk- vagy dugaszoló-viaszig. Ha a cinóbert apasztják, vagy a sellakkot gyantával pótolják — mi először megtörténnik — a viasz szintén sokat vesz jószágából. Az előbbi mértékhez arányitva — meglehetősen viaszal — a cinóber 2 részen alól nem szállhat, ennnyitől még elég piros is lesz.

Az irt négy fő alkotórész vegyítésmódja sem mindig egyenlő. Legtöbb gyárban a sellakkot cserépedényekben szabad, de lassu tűzzel olvasztják meg; az olvadékhoz nagy vigyázattal keverik a terpentint (nagy tűz felett könnyen meggyulna), végül adják hozzá a lehetőleg elapított festőanyagot. Legjobb munka, egész gyártásnál az olvasztás. Abban fekszik a jó spanyolviasz készítésnek egész titka; mert ha a sellak túl volt hevítve, a viasz a legjobb alkatrészek mellett is csépegni fog. Megcsik az is, hogy a vásárolt sellak ott, a hol gyújtják, tulhevítést által már meg volt rontra. Ezt azonban tapasztalt gyártók könnyen észreveszik. Legnagyobb gyárokban a sellakkot vízfürdőben (üst vízben levő fürdő) olvasztják. Így a munka lassabb, az igaz, de az egyenlő olvadás bizonyos, el sem ég, meg sem kormosodik; mindkét esetben megdurvulna a viasz. Ily módon ha a víz egy óra hosszat folyást forrt: a sellak annyira meglágyul, hogy kavarható lesz, mire az üstöt gyenge tűz felébe akasztják s ha a szurok-anyag egészen folyóvá lett, a terpentint hozzá keverik. Hogy a cinóber a magnesiaival jól felkevertessék, előbb mindkettőt lehetőleg kiszárítják, finom szitán átjutják, azért, hogy a csomósodást kikerüljék. Néha a festőanyagot terpentínolajjal törék fel, a mely a szinek teljes elkeverésénél csakugyan czélzerű eljárás. Van oly gyár is, melyben először a terpentint olvasztják fel, ahoz adják a szintén olvadó sellakkot s végül keverés közben a szint. A lassu de folytonos keverés okvetlenül szükséges a teljes elegyüléshez, mert a viasz jószágát és szépsége a jó alkatrészek után a vegyülettől is függ. — Gyors kavargatás alatt a tömeg léget vesz be, felfújj, lyukgattott lesz és darabos.

A kiállítás illetőleg hátravan még elmondandunk a rúda öntést. E végre egymás mellé illesztett — ha kell, különböző mélységű — réz csatornák használának, melyeknek nyit végeit az a vaskeret zárja be, mely a csatornákat egymás mellé szorítja. A csók többnyire kétszer oly hosszú

sok szoktak lenni, mint az ismert spanyolviasz-rúda. Mikor rúdákat akarunk önteni, a csóket olajjal megkenik az olvadó anyagot akajuk edénytel töltögetik mindenikbe, fordulással mindig balról jobbra tartva. Gyárakban a csatornák rendes, meghatározott térfogatuk, úgy hogy 20—30 rúdra épen 2—3 font viasz megy fel, mit gyakorlati kéz nem is hibáz el.

A kihűlt rúdák kissé érdesek levén, azokat legyező alakban az ujjak közé fogják, aztán hevített vaslap felett álló kamrácskában gyorsan forgatják. Forgatás alatt a spanyolviasz meglágyul, lapjainak, élének érdesége egyenlül s oly puhává lesz, hogy a kéznél levő sima kölapra téve, végeire és közepére a gyárjegyeket és finomsági fokozatot felnyomhatják. Majd a rúdákat más lapjukra fordítják, egyenetlik, kettévágják, az érdes véglapokat melegen forgatás által megsimitják. Az oly spanyolviaszról, melynek mindkét oldala jegyzett, másodszori forgatásnál ütök fel a bélyeget.

A jobb (de nem a legfinomabb) spanyolviaszhoz 12 rész (lat, font) sellakkot, 8 r. terpentint, 1 r. porrá tört krétát vagy gipszet, 8 r. cinóbert s kevés magnesiát tesznek össze. A leggyengébb minőségű 8 r. sellak, 10 r. terpentint, 7 r. szurok, 6 r. gipsz vagy kréta és csak 2 r. cinóberből áll.

A fekete spanyolviasz alkotórészei is azok, a melyek a veresé, a festőanyagban kívül, mi a feketénél terpenintolajba tört bécsi korom. Ebbe gyakran vegyitnek minden rész sellakhoz ugyanannyi gyantát is.

A palaczkok dugaszolására, pecsételésére és a pakkolásra használt viaszok még gyengébb minőségűek. Az elsőhez 2 r. szurok, $\frac{1}{2}$ r. fagygyat, $\frac{1}{4}$ r. terpentint használnak. A fagygyat arra való, hogy a viasz a kézben ne maradjon s az üvegekről por nélkül váljék le. Ehhez is szoktak tenni szinesítő anyagokat, veres vagy zöld cinóbert, ultramarint, chromsárgát sok gipszzel elegyítve. A pakkoló viaszban 2 r. fehér gyanta, 1 r. fehér szurok, $\frac{1}{2}$ r. kréta, $\frac{1}{2}$ r. terpentint van; ezekhez elegyítnek 2 r. *umbrát*; gyengébbeknél a festőanyagot bolussal, vasoxiddal, sőt téglapalorral is surrogálják.

Nők számára különböző színű és alaku spanyolviaszokat gyártanak. A fehér, halványított sellakból salétromsavanyos wismuthoxyddal készülő, a kék ultramarinnal sok magnesiaival, a sárga magnesiaival vegyített királysárgával, a zöld ilyen cinóberrel (a réz-sók oleósbak lennének, de rosak), végre a barna ángol földdel készül; természetesen mindenikhez a többi alkotórészből a legjobbakat ide kell érteni. A női spanyolviaszokba gyakran adnak illatozó szereket is; ilyenek a benzoe, storax, pézma; továbbá levendula, szegfű s más olajok.

Fordulnak még elő a kereskedésekben aranyos és márványozott viaszok. Az első anyagába aprón vágott aranyfüstöt vegyitnek, a gyengébbekhez csak csillámport. A márványozott kétképen készül. Egyik mód szerint a különböző színű s még lágy viaszrudacsákat csavargatják össze, aztán ismét fellágyítják; mások a különböző színű viaszokat külön kanalakból egyszerre töltögetik együtt, zezugonyos folyatva a vegyítéket, azután párszor villával megkavargatják, végre formára öntik.

A spanyolviaszt gyakran hamisítják is. Megcsik, hogy a vásároltnak külső része finom, belsője gyenge minőségű. Ilyenkor a gyengébb fajta rúdák jobb minőségű olvadékba voltak mártva, vagy a gyengébbeket lágyítva, jobbak porával olvasztották össze. Sok spanyolviaszt már az alkotórészek összetételénél elrontanak. Ha a cinóber helyett miniumot, a sellakhoz sok gyantát adnak: a viasz sokat vesz jószágából, néha egészen el is romlik.

Megemlítjük még a sellakról, hogy az a firneisz és asztalospoliturnak nevezetes alkotórésze, továbbá hogy azt a kalapokos borszeszen olva a kalapok belső keményítésére használják. Ugyancsak a sellakk kacsuccal és kőolajjal összeolvastva egyike a legjobb ragaszoknak (Marinlenim), melylyel fát, követ, ércet lehet ragasztani. Végül maga a spanyolviasz is oldható szeszenben s ilyenkor mint veres festék villanyos szerszámoknál szigetelőképen szerepel.

Az egészségtan köréből.

A fülnek egy gyakori bajáról.

Közi dr. Bőke Gyula, fülorvos Pesten.

Ha valakit egy meredek szélén találunk, szívként önkénytelenül összeresszen, mert tudjuk, hogy csak egy lépés kell még és ő a halál fia. II

tudatlan vagy gondatlan egyéneket figyelmeztetni felvilágosítani és tanítani, az orvosi tudomány egy újabb időben keletkezett különös ágának — az egészségtanak tárgya.

Ez nemcsak az orvoshoz szól, hanem minden mivel emberhez; kiterjeszkedik mindazon viszonyokra, melyek közt az ember él, fűrkésésének alá veti a levegőt, a vizet, az öltözetet, a lakást és életmódot, szóval mindazon okokat, melyek által az emberi kórok támadnak, hogy felismerésük által, ha lehetséges, azoknak elejét vegyük.

Az érintett viszonyok igen nagy befolyással bírnak az emberre, és hogy azoknak fontosságát mindenki elismerje, elég legyen csak a közel lefolyt pusztító járványra utalni.

Az orvos, ki tudományán él, a legnemesb megelégedést élvezzi akkor, midőn ily körülmények felismerése által a kórok támadását meggátolhatja, s fűrkésző szellemének buvárkodása által az álnok ellenséget legyőzte. De a mily nemes és lelkesítő ezen értezt, szintoly leverő és szomorú lesz hangulata, midőn a kórokkal egész borzasztó kifejtettségükben szembe állítatik, midőn azok már annyira dúltak és rontottak, midőn az emberi szervezetet már annyira felbontották, hogy csak végpusztulás várható. S midőn látja, hogy sokszor oly kórok vetnek véget egy erőteljes emberi életnek, melyek, ha kezdetükben felismertének, könnyű szerrel mellőzhetők: ilyenkor kétségesen sajnálja, hogy az illető áldozatot annak idejében kellő felvilágosításban nem részesültek.

Ily helyzetben voltam én a mult napokban, midőn tanácskozány végett egy 24 éves beteghez hívtam, ki fűlgenyfolyás következtében végórát élte és ki emberi segítség által ez életnek többé meg nem menthető vala.

Az eset oly szomorú benyomást okozott reám, hogy, ámbár ez irányban már 1863-ban a m. k. természetudományi társulat ülésében előadást tartottam, mely, a „Fül életrend-tana“ czim alatt a „Pesti Napló“ 131. és k. számában megjelent, mégis elhatároztam, ezen tárgyban a nagyobb közönség számára újabb felvilágosítást és útmutatást közzétenni, hasznára mindannak, ki nem saját kárán akar okulni.

A fűlgenyfolyás azon állapot, midőn a fűlből geny folyik ki. A geny a fül mélyéből fakad, hol gyuladás által képződik; ezen gyuladás többnyire hagymáz, vörheny, kanyaró és más súlyos betegségek kísérétében, vagy olykor meghűlések, légzuhan vagy fűrdésnél hideg víznek a fűlbe jutása által lép fel. Első jelensége rendszeren borzasztó fájdalom, melyek következtében a beteg az éjjeleket álmatlanul tölti, és lázas állapotban némelykor földre is beszél; kis gyermekeknél olykor a láb oly nagy és a fájdalom oly kínzó, hogy az egész betegséget könnyen agybajnak lehetne tartani, annál inkább, minthogy a gyermekek vagy még nem tudnak beszélni, vagy ha már beszélnék is, inkább fejték mint füleiket fájatják, és mint-hogy a baj keletkezésénél geny nem is mutatkozik.

A geny a gyuladásnak csak későbbi terméke, eleintén a részek vérteltek, feszültek és fájdalmasak; erre következik a genyeltávolítás. A fűlnél a szóban levő gyuladás a dobúrnen fordul elő, ez előbb genyenel telik meg és midőn bizonyos fokig ez megtörténnik, a fül nyílása felé fekvő dobúrtya a genyötől átturatik és csak mindezek után mutatkozik a fűlylázalón geny. A fájdalom ezen időben szűnnek, és innen támad azon balvelemény, hogy a geny igen jótékony hatású, mert megjelenésével a fájdalom is megszüntek; továbbá innen támad egy új előítélet a genyfolyás megszüntetése iránt, mert azt hiszik, hogy a ron-daságot, mely az elmult heveny-betegséget okozta, ki kell irtitni; megrögzöttü végre ezen hibás felfogást még azon tünemény is, hogy a betegek addig, míg a genyfolyás nem mutatkozik, tökéletesen süketek és ennek megjelenésével jobban kezdenek hallani.

Ha ezen tüneményeket, melyeknek értelmezése — hogy mást ne mondjak — igen hiányos, számításba nem vesszük és a dolog természetét vizsgáljuk, azt találjuk, hogy az, a mi a fűlben történnik, például egy köröm vagy akármely külső rész gyuladásához hasonlítható; itt is a kínzó fájdalom addig tartanak, míg genyesedés nem áll be, és midőn ez mutatkozik, szűnni kezdenek; de azért bizonyára nem létezik senki, ki azt mondáná, hogy: mivel genyeképződés után gyuladt köröm fájdalmai megszüntek, most a köröm genyeseződését megszüntetem nem szabad.

És most kérdezem, hol van itt az észszerűség? A mit a köröm vagy egyébütt meggyógyítatni törekszünk és mit mindenki ártalmasnak

tart, az a fűlre, ezen finom és fontos testrésze üdvös volna?

Nem, tisztelt olvasóim! a genyesedés a fűlben igen beható és nemcsak a hallásszervet megrontó, hanem az egész test jöllétére rossz következményű betegség.

Ha csecsemőknel vagy oly gyermekeknél, kik még tökéletesen beszélnek nem tudnak, a genyesedés mindkét fűlön beáll, a hallás megrongosolása következtében vagy soha nem fognak beszélni, vagy azt, mit már tudnak, elfelejtendik és süketnémák lesznek, sőt a felnöttek is igen nehézhallásúakká válnak.

Hosszabb ideig tartó fűlgenyedés a vér némely alkotórészeit megsemmisíti, az illetők többnyire sápadt kinézésűek, a nyakmirigyek duzzadtak, s ez a görvélyes betegség egy nemét hozza létre. A geny, mely hosszabb ideig a fűlben képződik, roncsoló természeténél fogva kiterjedtebb és mélyebb pusztításokat is visz véghez. A fűl szomszédóságában és csak igen vékony csontlemez által elválasztva fekszik az agy és egy igen nagy véredény; megtörténnik, hogy a maró genyesedés ezen nagy véredény falait szétrombolja és halált okozó elvérzés áll be; megtörténnik, hogy a genyesedés a csontot elpusztítva, az agyra kiterjeszkedik és fel nem tartható szomorú kimenetelt eredményez.

Gyakorlatomból a fentérintett halálos eseten kívül még öt oly esetet tudok felemlíteni, hol a hosszabb ideig tartó fűlgenyesedés az agyra átterjedt, halált okozott, és sajnos! ezen kimenetel mind oly egyéneknel fordult elő, kik a férfikor erőteljes szakában állottak.

Angliában a fűlgenyesedésben szenvedők életbiztosító intézetekben addig nem vétetnek fel, míg azt meg nem gyógyítatják. Ezen gyakorlati nemzet számok után indul, melyek szárazon ugyan, de eléggé érthetően mutatják, hogy a fűlgenyfolyás szintoly veszélyes betegség lehet, mint a tüdővész, csak azzal a különbséggel, hogy míg ezen utóbbi baj a legtrikább esetekben és csak bizonyos fokban, a legkedvezőbb körülmények közt, korlátozható; a fűlgenyfolyás kezdetben és kellő gyógykezelés mellett bizonyosan meggyógyítható.

Olvasóim közt lesznek talán sokan, kik a fűlgenyfolyás életveszélyességét kétségbe fogják vonni, mert ők már 10 vagy 20 év óta hozzá szoktak, hogy a kellemetlen büzi geny, nem annyira talán maguk, mint körülötök alkalmatlanságára fűlükből ömlik; de elfelejtik, hogy a veszély csiráját magukkal hordják, a legsekélyebb külső behatás, egy hideg légzuhan, és a fűlgenyesedés következtében halálos betegség támadhat. Emlékezzenek meg mindig azon körülményről, hogy végével lenne tudósítva, hogy a befizetett összege után mennyi részlet jövedelme járand.

Ezen felhávt után lennének csak az alapszabályok megalapít: akkor, hogyha a „menedék-egyesület“ pártól kellő számmal jelentkeznek, jelentkezni pedig lehet magán levelek által a „Falusi Gazda“ lap felelős szerkesztőjénél dr. Farkas Mihály urnál, (Üllői-ut $\frac{1}{10}$ szám alatt Pasten).

szaftalaná válik, másodsor a geny a fűlben nem bomolhat fel és roncsoló tulajdonait elveszti, és jöllehet a gyuladás egyedül ezáltal nem gyógyul meg és tökéletesen biztonság mindaddig nincsen, míg az ok el nem távolítatik: mégis az illető a veszélynek annyira kitéve nincs, minthogy feltehető, hogy a gyuladás legalább tovább nem terjed. Végre ennek meggátálása okáért tanácsos, hogy az illetők fűlüket mindig pamutalt bedugják, hogy magukat általános meghűlések ellen megóvják, e czélből lábaikat is melegen tartásák.

Ha felszólalásom által ezen közönségesen ártatlannak és oktalanságból sokszor még üdvösnek is tartott betegséget veszélyességéről némi felvilágosítást adhattam és ha ez által csak egy ember életét megmenthettem is, — egyelőre czélt értem.

Gazdatiszti menedék-egyesület.

A „Falusi Gazda“ egyik közlelebbi számában *Czérna István* ur felhívást bocsát közre egy „gazdatiszti menedék-egyesület“ megalapítása ügyében. E felhívásban bőven előadja az indítványozó az egyesület czélját.

„Úgy hiszem, — így szól többi között — mindenki szorongó kebelrel gondol megérhető öreg napjaira, vagy özvegyére és árváira, azon esetre, hogyha előregszünk, megélni nincs miből, öregségünk tekintet szolgálata be nem fogadtunk, mint aféle gyengéltü öregek, ha talán csekély meggazdálkodás által összekapart kis vagyónunkból meg nem élhetünk vagy özvegyünk és árváink kellő eltartására elegendő mennyiséget hátra nem hagyhatunk, — mert bizony igen kevesen részesülhetünk napjainkban mint *gazdatisztek* azon áldott szerencsésében, hogy öreg napjainkra magunk vagy özvegyeink és árváink egy kis nyugdíjban részesülhetnénk.

„A megállapítandó „menedék-egyesület“ alapítói, azaz részesei minden nemzet és rangkülönbség nélkül szolgálat után elő gazdatiszt és gazda lehet, úgy például: 50 osztr. ért forinttól kezdve tehetsége szerint felebb, a mennyivel bir vagy akar, befizethet; a begyült pénzüsszegeből pedig egy fekvő földbirtok fogna megvásároltatni; ezen megvásárolt birtoknak azután uraivá vagyis részeseivé lennének azok, kik ezen pénzüsszeget befizették.

„A megvásárolt birtok pedig azután egy fizetéssel ellátott, értelmes és hűségese gazdatiszt kezére bizatott, a ki szintén ezen „menedék-egyesület“ nek befizetés utján tagja; a ki ezután évenként hűségesen a bevett tiszta-jövedelemlől megszámolna a „menedék-egyesület“ elnökének, a bevett tiszta-jövedelemlől pedig minden tag év végével lenne tudósítva, hogy a befizetett összege után mennyi részlet jövedelme járand.

Ezen felhávt után lennének csak az alapszabályok megalapít: akkor, hogyha a „menedék-egyesület“ pártól kellő számmal jelentkeznek, jelentkezni pedig lehet magán levelek által a „Falusi Gazda“ lap felelős szerkesztőjénél dr. Farkas Mihály urnál, (Üllői-ut $\frac{1}{10}$ szám alatt Pasten).

Észrevétel és helyreigazítás.

A „V. U.“ f. évi 3-dik számában a n.-enyedi romban heverő ev. ref. püspöki lak képe jelent meg, rövid történeti rajz kíséretében. Mi, kik az 1848. és 49-ik évek duló viharai közt annyi vészben forgottunk, e feljajdulást mélyen érezzük és osztjuk. — Minthogy ezen romlak történeti emléket képez, a történelem érdekében egy rövid észrevételt, illetőleg helyreigazítást kívánok tenni.

Az erdélyi ev. ref. püspököknek N.-Enyedre lett állandó áthelyezésük 1782-re esik. Az áthelyezés fontos okoknál fogva történnik. A Bethlen Gábor által alapított s Fehérvára telepített főiskola a tatárok által 1658-ban feldúlván, szétvándorlott. A tanulók legnagyobb része Kolozsvárra menekült. I. Apafi Mihály 1662-ben Kolozsvárról Nagy-Enyedre áttétetni határozta, mi sok akadály legyőzése után 1664-ben végre meg is történt. Azon javak, melyeket a fejedelem adományozott, II. József császár trónraléptével a studiorum fundusok közé soroztatván be, összeolvastások komolyan czélbaévetett. Az erdélyi, akkor (1781-ben) Szebenben székelő ev. ref. főegyház-tanácsi e felsőbb intézkedést tárgyalás alá levén, b. Bánfi Farkas kincstárnok s főegyház-tanácsi elnök elnöklété alatt azon följterjesztést tette, hogy a kérdés alatti javak vallásos alapítványok, s az alapítási korszak szelleme szerint valóban azok is voltak. A megállapítás abban történnik,

hogy ezekre felügyelni a ref. püspök jogai és kötelességei közé tartozik. Ez okból a püspök állandó lakása N.-Enyedre határozottat, hová legelőbb Eperjesi Zsigmond, Felvinczki 1782-ben be is költözött. A püspököknek a felügyeleti jog gyakorlásaért a főiskola javaiból fél tanári fizetés adatni rendeltetett, melyet mind e mai napig szakadatlanul ki is szolgáltatnak.

Azon házat, mely ma romban hever, nem a főiskola adta. Ezt gr. Toroczka Zsuzsanna, öz. gr. Székely Ádám né ajándékozta állandó püspöki laknak. Az is megállapított: hogy a püspök a n.-enyedi ref. egyház első papi címét viselje, de ezért soha attól semminemű fizetés nem húzott. Ez iránt még jogot sem lehetett formálni, mert semmi pozitív kötelesség teljesítésére nem volt szorítva. Igaz, hogy a n.-enyedi ref. egyháztanácsban elnökölt, de ez nem annyira kötelesség, mint megfizetés volt.

A lerajzolt romház és telek 1849-ben nem volt az erdélyi ref. egyház tulajdona. Ez a fő egyháztanács rendelkezénel fogva ügyvéd Imre Miklós magyar-utcai házával s szép telkével 1846-ban kicseréltetett. Ezt, mely N.-Enyed közpusztulásával csaknem egyült maradt meg épen, a főiskola a közlelebbi időkben tanári laknak megvásárolta. Itt ma tanár Mihályi Károly ur szállal. — A lerajzolt romlak bizonyos tartozás kiegyenlítésében a főiskola birtokába jutott, és ma ennek tulajdona. A mi forró ohajtásunk is az: hogy bár csak ezen romokat a kegyelet nemtője menél hamarabb megújítan! E helyhez történelmi emléket van fűzve s fűző érzést ébreszt annak látása, hogy egy tekintélyes hírtelkezet leégett kegyeletes háza romban hever”!

Basa Mihály,

a pusztuláskor n.-enyedi ref. pap, jelenleg a n.-enyedi ref. egyházmegye esperese.

Egyveleg.

** (Nagyszerű fegyvergyár). Ludvigh házánkfa Brüsszelből érdekes adatokat közöl a Rajnartartományokban fekvő essen fegyvergyárról. „A magyarországi és styria vasbányák — írja — jobb aczél-anyagot szolgáltatathatnak volna, mint Poroszország bányái, de itt nem levén egyetlen fegyvergyár sem, Ausztriának, katonai nagyhatalmi állása daczára, ellenségehez, a poroszhoz, kell fordulnia, hogy czélserűbben fegyverkezhessen. Essen vaskohó és ágyúöntő gyára barátot és ellenséget egyaránt szolgálnak. 2370 ágyúra fogadtok é a gyár megrendelést. A megrendelt ágyúk értéke meghaladja a 15 millió frankot. A gyár nagyszerűsége már a holdak számából kitűnik; e gyár nem kevesebb, mint 400 holdnyi tért foglal el, 160 gőzgép van ott szüntelen mozgásban, összesen 6000 lóerővel. Munkásai száma meghaladja a tízezeret. — A műhelyek közti közlekedést hat mozdony 150 vagonnal eszközi, a kisebb szállítókora pedig 60 lo alkalmaztatik. A megrendeléseket a gyár Ausztriából, Oroszországból, Württemberg, Baden, Hollandiából, Szászországból, Buenos-Ayres, sőt még Japán és magából Angliából vette. Az essen-gyári ágyúk hátul töltetnek. Az Angolország számára megrendelt darabok az Armstrong-ágyúk szövetségére szolgálnak s azért csak tömbben szállítatik Angliába a porosz aczél-öntvény. Az essen gyár oly tökéletességre vitte az aczélöntést, hogy ezer mázsás aczélöntött kitűnő minőségben kiállit. Világos, hogy ily aczélöntők kovácsolására nem oly hámorok használatnak, minőket hazánk vasgyárában látni szoktunk. Egy hámor ezer mázsát nyom, és most egy kétezer-öttszáz mázsást felállítanak, mely őt s fél millió frankba kerül. A legnagyobb ágyú az orosz kormány számára készül. Az, a mely a párisi kiállitáson lesz látható, 14 hüvelyknyi török átmérővel bír; a golyó maga tíz mázsás.“

*(Vasúti étkermek.) Az amerikai vasutakon darab idő óta divatba jött, hogy az utasok kényelmesebbé tekinthetnek. A vonat középső vagona, a hol sütnök tűznek, s ha valaki megéhezett, egy kis lobogót tűz ki az ablakon. A konyha őre ezt azonnal meglátja, s a vagonok lépcsőjén ott terem, átveszi a rendezetet, és nemcsak elhozza a kívánt ételt vagy italt. Ez eddig oly czélszerűnek bizonyult be, hogy az angol vasút-társulatok is gondolkodtak e reform behozatásáról, de az államok vendéglősei annyira föllázadtak e terv megpendítésére, hogy egyelőre az egészet abban kellett hagyni.

*) Antal János püspök halálának ideje nyomdabihából volt 1854. helyett 1852-re téve.

Szerk.

MOLL SEIDLITZ PORA

MOLL A.
védjegye

Külföldre jutalom- és emlekpénzrel a párisi világiállításban 1855-ik évről.

Központi szállítási rakhely a „golyához“ címzett gyógyszerár Bécseben.

ÓVAS. Azt tapasztalván, miszerint a Seidlitz-porok oly használati utasítványokkal adnak el, melyek saját utasítványaimmal szóra azonosok és saját nevem aláírásával vannak hamisítva, s így kullakra nézve gyártmányaimmal könnyen összetéveszthetők, — mindfolyva azon észrevétellel évek mindenkit ezen hamisítványok megvételetől: hogy az általam készített Seidlitzporok minden egyes skatulái, valamint az adagok papírjai hivatalosan lefelmérettel és védemmel vannak ellátva.

Ára egy bepecsételt eredeti katulyának 1 ft. 25 kr. — Használati utasítás minden nyelven.

E porok, rendkívül s a legkülönbözőbb esetekben bebizonyult gyógyhatásuk által minden eddig ismert házi-szerek között tagadhatatlanul az első helyet foglalják el; — mint azt sok ezer, a nagy osztrái birodalom minden részéből került s kezeinknél levő hálaíratok a legérzékenyebben tanúsítják, hogy e porok rögzített szorításoknál, emésztéshány és gyomorhényvel; továbbá: görcsök, vese- és ideges bajokban, szivdobogással, idegesség okozta főfájással, vértörlésnél, csúszos fogfájással, végül hystériára, bukóra és huzamos hányásra hajlammal s a legjobb sikerrel alkalmaztattak, s a legtöbb esetben gyógyhatást eredményeztek. — Az ez értelemben igen is kiterjedt levezés számos bizonyítványt tartalmaz oly betegek részéről, kik, miután máskor minden, gyakran allopathikus és hydropathikus gyógyszer eredménytelenül kimerítettek, ez egyszerű házi-szerekhez folyamodtak, és ebben rongált egészségüknek helyreállítására oly soká eredménytelenül keresett gyógyszert megeléged. — Ez elismerő-íratok szerzői között a társadalomnak csaknem minden osztályai, u. m. munkások, tanítók, kereskedők, iparosok, művészek, mezei gazdák, tanárok és hivatalnokok, sőt gyógyszerészek és orvosok, valamint mindkét nembeli oly egyének is képviselvek, kiknek ezáltal még a leghehvedtebb gyógyszerforrások sem okoztak legkisebb könnyebbülést, és kiknek egészségök csupán csak a Seidlitz-poroknak rendes használata által állított helyre.

PESTEN { **TÖRÖK JÓZSEF** gyógyszerész urnál, király-utca 7-ik szám alatt.
Ezen czégek alatt szintén megrendelhető:
UHL JÓZSEF ur kereskedésében, gránátos-utcában.

a norvégiai Bergen városból való Dorsch-májhalzsirolaj is.

Ára egy nagyobb üvegnek 1 ft. 80 kr., egy kisebbnek 1 ft. a. é.

Az üvegek el vannak látva védemmel és kimerítő használati utasítással. — Ez az egyetlen faj, mely minden töltés előtt vegytanilag megvizsgáltatik és czinkpakkal elzárt üvegekben küldetik el. — Ezen legtisztább és leghatályosabb májhalzsirolaj-faj a Dorsch-halnak legdusosabb egybegyűjtése és kiválogatása által van meggyezve, és egyáltalán semmi vegytani kezelést alá nem vonatott, hanem a bepecsételt üvegekben levő folyadék egészen épen és azon állapotban van, miként az közvetlenül a természet által nyújtott. — E valódi Dorsch-májhalzsirolaj Európának minden orvosi tekintélye által mint legjelesebb gyógyszer a mell- és tüdőbajokban, scrophulus és rachitis, köszvény és csúsz, idült bőrkürités, szemgyulladás, ideg- és több más bajokban alkalmaztattik.

MOLL A., gyógyszerész Bécseben, „zum Storch“, Tuchlauben.

Haszonbérlet.

A csetneki uradalomhoz tartozó két csetneki malom, pels. ardói korcsma, jósvafői malom, somkúti pusztá, kun-falóczi, ochlái, rothfalvai, nagy és ki-szalabai, fekete lohotai, restéri, p-termányi, geczei, markusai, hankovai, rhádovai, berdárkai, fekete-pataki, gonosi, sebepataki és rekenye-újfalusi malom és korcsma e folyó évi március 26-án reggeli 9 órakor Csetneken átvétel után június 1-től kezdve három egymás után következő évre haszonbérbe kiadatik; a kivenni szándékozók vadium és cautionál ellátva megjelenni tisztelettel hivatnak.

Szontagh Miksa,
1882 (2-2) csetneki uradalmi igazgató.

Titkos 1886 (11-12) betegségeket

még makacs és üdült bajokat is ugy korodásban, mint magán gyakorlat folytán több ezer beteg legjobbnak bizonyult még szerint, sokszor a nélkül, hogy a beteg hivatalosan vagy életmódjában gatlottak, gyökerelesen, biztosan és gyorsan gyógyít.

Med. dr. Helfer Vilmos
Pest, király-utca 27. sz. Medetz-házban, 1-ső emelet, délelőtt 7-9 ig, délután 1-4 óráig

Díjazott levelekre azonnal válaszoltatik, s kívánatra a gyógyszeres is megküldetnek.

Fogfájás ellen, mely a fájalmat azon pillanatban csillapítja, „foggyapotot“

ajánl **Török József** gyógyszerész Pesten: király-utca 7. sz. a. — Egy hüvelyi ára 30 és 50 kr. — Kapható még **Szegeden:** Aigner; **Szolnok:** Seifcsik; **Eperjes:** Makovitzky; **Eszék:** Deszátly; **Temesvár:** Pecher; **Nyíregyháza:** Matheides; **Miskolc:** Bösörényi; **Debrecen:** Borsos gyógyszerész uraknál. 1893 (8-20)

Valódi
Veuve Clicquot-Ponsardin-PEZSGŐBOR,
melyből a raktár nálam létezik, nagyban s kisebb mennyiségben a legolcsóbb árt felyvást kapható. — Ismétli eladók jelentékeny kedvezményben részesítettek.

Malvieux C. J.
1975 (2-6)

Fel nem lobbanó
Petroleum- és Polonia-gyertyák
a kir. szab. új-pesti gyertya- és petroleum-gyárból a legjutányosb gyári áron folyvást készletben található

Leitner és Grünwald
fő-raktárában 1976 (3-6)
Pesten, király-utca 3-dik szám alatt, hol egyszersmind a gyu-árak raktára is létezik.

Biztos és gyors kiirtása a
patkányok s egereknek,
egy cs. kir. kizár. szab. patkány- s egerepusztító szer által gyertya-formában.
Egy darab ára 50 kr. a. é. F) 1969 (4-19)

Valódi minőségben kapható:
PESTEN: Török József gyógyszerész urnál, király-utca 7-ik sz. a., továbbá:
N. Beeskerek: Nodelkovits. — Csakortornán: Kárász A. — Eperjesen: Zsembery J. — Jassenova: Dudovits J. — Keszthelyen: Wünsch F. — Kolozsvár: Wolf J. — Pozsonyban: Scherz Fülöp. — Sopronban: Pachhofer. — Soborsin: Franke A. — Szombathely: Pillich J. — Varsádon: Halter D. F. — Verőcezen: Bess J. K. uraknál

Egy ígervény az 1864-ki jegyek 3 huzására,
1978 (3-8)

az 1-ső márczius 15-iki, aprilis és 1-ső június huzásokra érvényes, 250,000, 220,000, 200,000 forintnyi 16- és 3600 melléknyereményekkel, körülbelül 1/4 milliónyi értékkel, 7 ft. 50 kr. — 2 huzásra 5 ft., — és az 1-ső márczius huzásra 2 ft. 50 kr-ba kerül. 5 darab ára 12 ft., 12 darabé csak 22 ft. 50 kr.

Állam sorsjegyek, huzás márczius 20-kán, 4097 nyereményrel, 300,000 frtnyi értékkel, 3 ft. Mindazok, kik 5 darabnál többet vásárolnak, minden darab után 15 kr-ba részesítettek.

Részletfizetés 1 100 frtos 1864-ki jegy, 24 havi 4 frtos részletfizetés mellett. 1 150 frtos 1864-ki jegy, 24 havi 2 forintnyi részletfizetéssel.

Minden huzás után a lajstromok és sorsolási áttekintet 1867-re ingyen. — Vidéki megbízások utánvételre vagy a nélkül a z o n n a l eszközölhetnek.

KÁROLY JÓZSEF
váltóüzlete Pesten, harminczad-utca 3. szám alatt.

BEKÜLDETETT.

A királyságunkban még mindig dühöngő marhavész bizonyára minden marha tulajdonost a legnagyobb aggodalommal tölti el, s annak eltávolítására az alkalmas szerek használata kétségkívül a legégetőbb szükségessé vált; ennél fogva a gondos mezeigazda mindég azon legyen, hogy háziállatainak egészségi állapotára főlegyen s marhaszállásnak megfelelő óvszerkészítéssel lássa el magát, melyet egyelőre a legjobbnak s leghatásosabbnak elismert ugynevezett **korneuburgi marhapor**-ban találhatja csak fel; ezen óvszerből naponként minden marhának 2-3 latynyi adagot beadván, a legsikereseb eredményt idézi elő, miután az, az emésztési szer-vekségét előmozdítja, a természetellenes s az egészségtelen oly ártalmas, megsméztett tápszerek felhalmozását meggátolja, s az állatok természetes ellenállási erejét — minden dögleletes befolyások ellen megóvjá.

Valódi minőségben kapható:
PESTEN: Török J. gyógyszerész urnál, király-utca 7-ik szám alatt. — **Thal-mayer és társa,** — **Halbauer festvérek,** — **Glaz I. F.** — **Kindl és Fröh-wirth,** — **Rakodczay A.** — **BUDÁN:** az udvari gyógyszerész urnál, — továbbá Magyarországon legtöbb városokban, melyek nevei időnkint e lapokban közhírré fognak tétetni. 1988 (1)

7-ik szám. Tizennegyedik évfolyam.

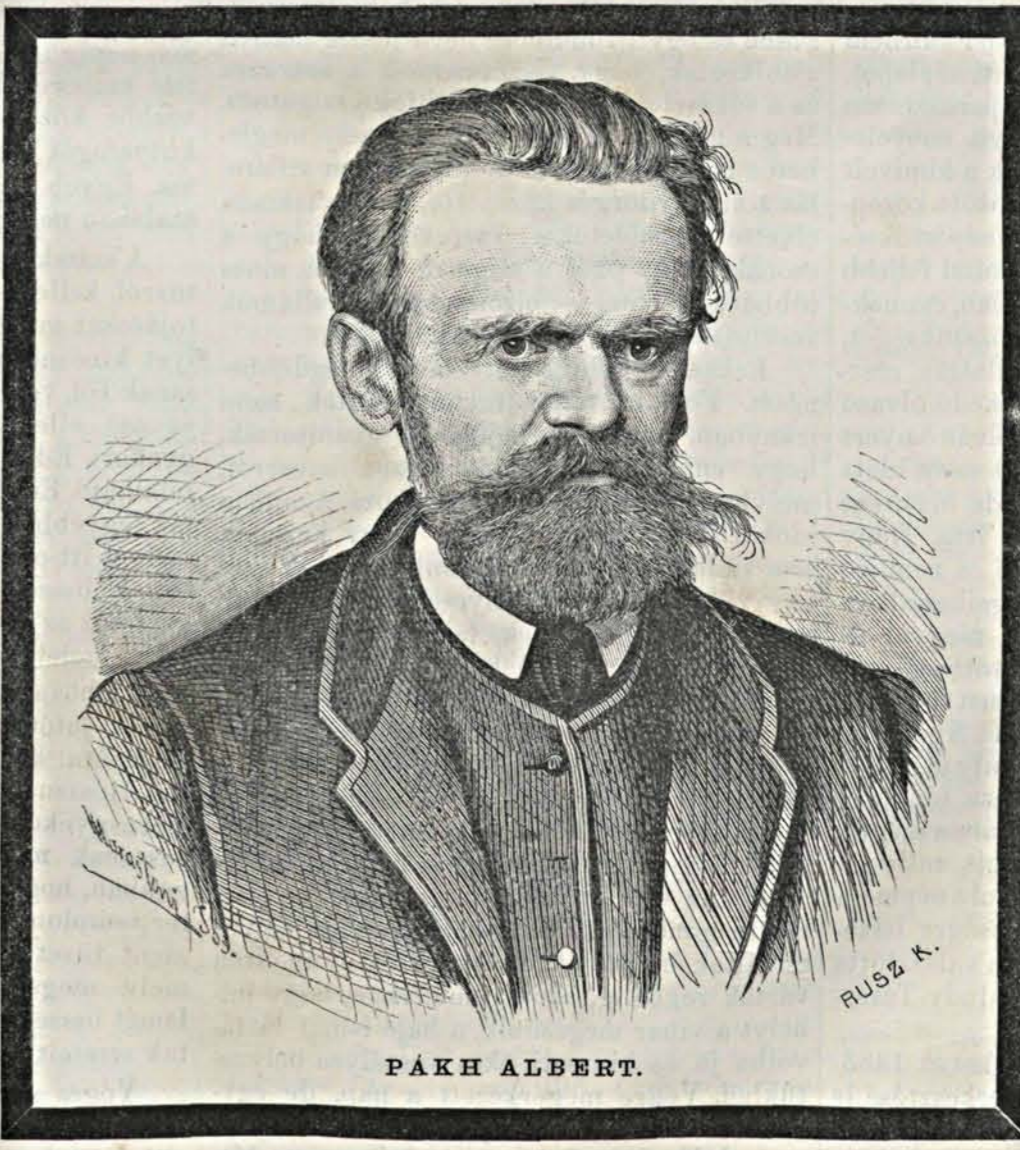
Vasárnapi Ujság.

Pest, február 17-én 1867.

Előzetési feltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. — Fél évre 5 ft. Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. — Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. — Fél évre 3 ft.

PÁKH ALBERT.
(1828-1867.)

E lapok szerkesztője nincs többé! Pákh Albert e hó 10-én délelőtt 11 órakor életének 44-ik évében elhunyt mellhártya-lobban. A főváros nagy számmal kísérte sírházhoz a hazafit, az író, az embert, s rokonai, barátai könyezve váltak meg a férfiutól, kinek hiányát mindig érezni fogják. Egy szenvedésteles élet végződött be, de egyszersmind a legmunkásabbak egyike, melyet senki sem szemlélhetett megindulás nélkül, a fájdalom, szeretet és tisztelet megindulása nélkül. Husz évig hordozni egy rosszul gyógyított betegség átkos következményeit s mégis teljesíteni minden kötelességet, melyet a hazafiság, fiai és testvéri szeretet s barátság előnkbe szab; lemondani az élet örömeiről s mégis vidáman járni az életben, erenyedetlen munkálni az irodalomban, a sors csapásaitól sújtott szülő ház vigasztalója, gyámolója, a baráti körök díze, földelítője lenni: ime Pákh Albert élete, a szenvedés és türelem, a lemondás és áldozatkészség pályája, melyre egy érző, de törhetlen lélek humoros derűje árasztá fényt.

Pákh Albert 1823-ban, márczius 11-kén született Rozsnyón, hol atyja, Mihály, köztiszteletben álló, ritka jellemű és szóközi tehetségű ágostai hitv. lelkes volt, kit a tiszai egyházközelet 1848-ban superintendensénekké választott. Rozsnyón, Miskolczon, Iglón és Lőcsén járta a gymnáziumi és philosophiai tanfolyamot, Sopronban a theologiát. E utóbbi helyen lángolt föl benne a magyar irodalom szeretete, itt kezdte először irogatni.

e társulatnak s egyszersmind szerkesztője a társulat „Szünórak“ című irott lapjának. Midőn a társulat 1840-ben 50 éves jubileumát tartotta s az ünnepélyen maga az alapító, Kis János is jelen volt, az üdvözlő verset Pákh írta, mely a pozsonyi „Hirnök“ben nyomtatásban is megjelent. Ez volt első és utolsó nyomtatott költeménye. Hamar felhagyott a versírással, de annál szorgalmasabban olvasta a hazai és külföldi remek-írókat. Különösen az angol humoristák voltak kedvencez olvasmányai, s midőn 1842-ben

itt kötött szoros barátságot Petőfivel is, kit futólag már Sopronban is ismert s ki elbetegesedve s mindenkitől elhagyatva, Pákh ápoló gondjai alatt lábadozott föl. A jogi tanfolyamot végezve, 1844. végén Pestre jött jurátusnak s később ügyvédi censurát tön, de az ügyvédséget soha sem folytatta; hajlama, tehetsége, barátai már elébb az irodalom terére sodorták.

A „Pesti Hirlap“ szerkesztését 1845-ben Csengery vevén át, Pákhot dolgozó társául kérte föl s rá bízta az ujdonságok rovata vezetését, mely akkortájt politikai lapjainknak mintegy tárczáját képezte. Ez évek voltak Pákhnak legboldogabb évei. A politikai és irodalmi élet nagyobb lendületet kezdett venni s ő néhány feltörekvő ifju tehetség baráti körében a hazai küzdelmek és remények felindulási közt élt. A közönség kevésse ismerete, mert Káján Abel álnév alatt vagy névtelenül írt, de annál inkább ismerték az irodalmi körök, melyek a humoros magyar regény leendő hősét látták benne. Valóban, Pákh humoros vázlatai, genreképei kiváló tünemények voltak. Élénk érzeke volt az emberi gyöngeségek, kivált a magyar társadalom és irodalom neveléséges oldalai iránt, de egyszersmind mélyen szeretete hazáját és embertársait. E két forrásból áradt humora, melyek egymást ellensúlyozva, oly derítőleg hatottak az olvasóra. Az üres hazafiságot, az affectált honleányiságot, a szóközi tulipános phrasologit senki sem gúnyolta ki találóan, mint ő egyik genreből. A mi mint journalistát illeti, soha fővárosi ujdonságok nem voltak olvasottabak, mint a Pákhéi a „Pesti Hirlap“ban. Rövid rajzok a fővárosi politikai és társadalmi életéből, irodalmi és művészeti kisebb